

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту

(повна назва факультету)

Кафедра економіки та фінансів

(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

(назва освітнього ступеня)

а тему:

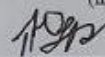
ФІСКАЛЬНА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД:
АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ ТА ШЛЯХИ НАРОЩЕННЯ
ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
(НА ПРИКЛАДІ ЧОРТКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)

Виконав(ла): студент(ка) 6 курсу, групи ПФМ-61

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа,

страхування та фондовий ринок»

(шифр і назва спеціальності)

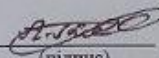

(підпис)

Провальна Ю.А.

(прізвище та ініціали)

Керівник

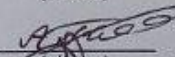

(підпис)

Крупка А.Я.

(прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

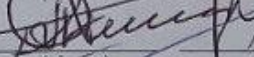

(підпис)

Крупка А.Я.

(прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри

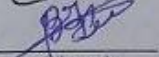

(підпис)

Панухник О.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

Фалович В.А.

(прізвище та ініціали)

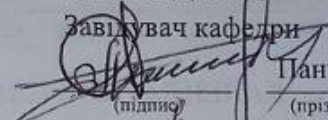
Тернопіль
2024

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет _____ економіки та менеджменту
(повна назва факультету)
Кафедра _____ економіки та фінансів
(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Панухник О.В.

(прізвище та ініціали)

« » 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття освітнього ступеня

магістра

(назва освітнього ступеня)

за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

(шифр і назва спеціальності)

студенту

Провальна Юлія Андріївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Фіскальна спроможність територіальних громад: аналіз факторів впливу та шляхи нарощення податкового потенціалу
(на прикладі Чортківської міської об'єднаної територіальної громади)

Керівник роботи:

Крупка Андрій Ярославович, к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ректора від «30» вересня 2024 року № 4/7-960

2. Термін подання студентом завершеної роботи 20.12.2024

3. Вихідні дані до роботи Звітні документи Чортківської міської об'єднаної територіальної громади, сайт Чортківської міської об'єднаної територіальної громади

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи фіскальної спроможності територіальних громад

РОЗДІЛ 2. Аналіз фіскальної спроможності Чортківської міської об'єднаної територіальної громади

РОЗДІЛ 3. Шляхи оптимізації фіскальної політики досліджуваної територіальної громади

РОЗДІЛ 4. Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів)

Рис. 1.1 Складові основи фіскальної спроможності територіальних громад, Рис.2.1 Карта Чортківського району та приналежні йому територіальні громади, Рис. 2.2 Карта Чортківської ТГ з приналежними їй населеними пунктами, Рис. 2.3 Логотип безкоштовного консультативного пункту для бізнесу Чортківської міської ради, Рис. 2.4 Частка бюджетних надходжень загального та спеціального фонду у Чортківській ТГ за період 2019-2023 рр., Рис. 2.5 Структура доходів бюджету Чортківської ТГ за період 2019-2023 рр., Рис. 2.6 Середнє значення відсотку надходжень бюджету за статтями податкових надходжень у Чортківській ТГ за період 2019-2023 рр., Рис. 2.7 Податкові надходження та загальна величина доходів до порівняння за період 2019-2023 рр., Рис. 2.8 Динаміка видатків бюджету громади загального та спеціального фонду за період 2019-2023 рр., Рис. 2.9. Структура видатків бюджету загального та спеціального фонду Чортківської ТГ за період 2019-2023 рр., Рис. 3.1 Комбінація підходів та локальних змін оптимізації податкової політики громади, Рис. 3.2 Схема роботи ендамент-фондів на рівні територіальних громад, Рис.3.3 Вплив факторів на економічний ефект проєкту на основі кореляційного аналізу.

6. Консультанти розділів роботи		Підпис, дата	
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	завдання	видів
Охорона праці	Радинський С.В., к.е.н., доцент		
Безпека в надзвичайних ситуаціях	Стручок В.С., старший викладач кафедри ОХ		
7. Дата видачі завдання		«20» листопада 2023 року	

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Пр
1	Вибір та затвердження теми кваліфікаційної роботи	30.09.2024	
2	Робота над планом, затвердження плану	08.11.2024	
3	Пошук та підбір літератури, відповідно до затвердженого плану	15.11.2024	
4	Робота над першим (теоретичним) розділом	22.11.2024	
5	Робота над другим (аналітичним) розділом	29.11.2024	
6	Робота над третім (проектно-рекомендаційним) розділом	06.12.2024	
7	Робота над четвертим розділом «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях». Підписання розділу в консультантів	13.12.2024	
8	Проходження нормоконтролю	14.12.2024	
9	Підготовка керівником відгуку та отримання зовнішньої рецензії	15.12.2024	
10	Попередній захист кваліфікаційної роботи	16.12.2024	
11	Робота ЕК. Захист кваліфікаційної роботи	23.12.2024	

Студент

(підпис)

Провальна Ю.А.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Крупка А.Я.
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Провальна Ю. А. Фіскальна спроможність територіальних громад: аналіз факторів впливу та шляхи нарощування податкового потенціалу (на прикладі Чортківської міської об'єднаної територіальної громади). Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – ТНТУ ім. І. Пулюя. – Тернопіль, 2024.

Об'єктом дослідження є діяльність фінансового управління Чортківської міської об'єднаної територіальної громади.

Метою дослідження є проведення комплексного аналізу факторів, що впливають на фіскальну спроможність територіальних громад, розробка науково-практичних рекомендацій щодо нарощування їх податкового потенціалу на прикладі Чортківської міської об'єднаної територіальної громади.

Методи дослідження. У процесі дослідження будуть використані як загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, системний підхід), так і спеціальні методи: статистичні, порівняльний аналіз та факторний аналіз.

У даній роботі досліджено теоретичні основи поняття фіскальної спроможності територіальних громад, основи її формування в умовах сучасності; проведено аналіз динаміки фіскальних показників громади та впливу поточної податкової політики на фінансову стабільність громади; запропоновано шляхи оптимізації податкової політики територіальних громад за допомогою механізму залучення додаткових фінансових ресурсів на основі державно-приватного партнерства.

Ключові слова: фіскальна спроможність, податкова політика, фінансова стабільність, податкові надходження, бюджет.

SUMMARY

Provalna Y. A. Fiscal Capacity of Territorial Communities: Analysis of Influencing Factors and Ways to Enhance Tax Potential (Chortkiv City United Territorial Community as a case study). – Manuscript.

Research for the degree of «Master» in the specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». – TNTU. – Ternopil, 2024.

The object of the research is the activity of the Financial Department of the Chortkiv Territorial Community.

The purpose of the qualification work is conducting a comprehensive analysis of the factors affecting the fiscal capacity of territorial communities, and developing scientific and practical recommendations for increasing their tax potential based on the example of the Chortkiv United Territorial Community.

Research methods. The research will employ both general scientific methods (analysis, synthesis, induction, deduction, analogy, systems approach) and specialized methods: statistical methods, comparative analysis, and factor analysis.

This paper investigates theoretical foundations of the concept of fiscal capacity of territorial communities, the basis of its formation in modern conditions; an analysis of the dynamics of the community's fiscal indicators and the impact of current tax policy on the community's financial stability has been conducted; ways to optimize the tax policy of territorial communities through a mechanism of attracting additional financial resources based on public-private partnerships have been proposed.

Key words: fiscal capacity, tax policy, financial stability, tax revenues, budget.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІСКАЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	10
1.1. Економічна сутність фінансової спроможності територіальних громад	10
1.2. Основи формування фінансової спроможності в умовах децентралізації	14
1.3. Методи та інструменти моніторингу фінансової спроможності територіальних громад	19
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІСКАЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ЧОРТКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	26
2.1. Аналіз господарського потенціалу та фінансово-економічної спроможності Чортківської міської об'єднаної територіальної громади	26
2.2. Аналіз динаміки доходів бюджету досліджуваної територіальної громади	30
2.3. Вплив поточної податкової політики на фінансову стабільність досліджуваної територіальної громади	40
Висновки до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	50
3.1. Нормативно-правові та організаційні засади оптимізації податкової політики територіальних громад	50
3.2. Формування механізму залучення додаткових фінансових ресурсів на основі державно-приватного партнерства	55
3.3. Економіко-математичне моделювання результатів впровадження соціального проєкту та його вплив фінансовий потенціал громади	61
Висновки до розділу 3	70
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	72
4.1. Стан охорони праці Чортківської об'єднаної територіальної громади	72
4.2. Захист населення ОТГ від звичайних засобів ураження у воєнний час	74
Висновки до розділу 4	75
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	77
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Актуальність теми. У контексті реформи децентралізації в Україні та створення об'єднаних територіальних громад питання забезпечення їх фінансової спроможності набуває особливої актуальності. Достатній рівень фінансових ресурсів, зокрема за рахунок місцевих податків і зборів, є запорукою фінансової самодостатності громад та їхньої спроможності реалізовувати власні повноваження. Податковий потенціал відіграє вирішальну роль у формуванні фінансової спроможності, тому комплексний аналіз факторів, що на нього впливають, та розробка шляхів його нарощування є актуальним завданням.

Дослідження цієї теми дозволить визначити ключові детермінанти, що впливають на фінансову спроможність громад, та оцінити їхній вплив. Це допоможе розробити ефективні механізми та інструменти для максимізації податкового потенціалу, враховуючи специфіку територіальної громади. Результати дослідження можуть бути використані органами місцевого самоврядування для вдосконалення стратегій розвитку та фінансового планування, а також для обґрунтування заходів із стимулювання економічної активності та залучення інвестицій.

Мета дослідження. Метою дослідження є проведення комплексного аналізу факторів, що впливають на фінансову спроможність територіальних громад, та розробка науково-практичних рекомендацій щодо нарощування їх податкового потенціалу на прикладі Чортківської міської об'єднаної територіальної громади.

Основні завдання. Основні завдання кваліфікаційної роботи наступні:

1. Систематизувати теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності територіальних громад та її складових.
2. Проаналізувати чинники, що впливають на фінансову спроможність територіальних громад.

3. Визначити методи та інструменти моніторингу фінансової спроможності територіальних громад.

4. Здійснити аналіз господарського потенціалу та фінансово-економічної спроможності Чортківської міської об'єднаної територіальної громади

5. Дослідити особливості формування податкового потенціалу територіальних громад на прикладі Чортківської міської об'єднаної територіальної громади.

6. Визначити вплив поточної податкової політики на фінансову стабільність досліджуваної територіальної громади

7. Обґрунтувати шляхи нарощування податкового потенціалу територіальних громад для забезпечення їх фінансової спроможності.

8. Обґрунтувати формування механізму залучення додаткових фінансових ресурсів та оцінити його ефективність.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є Чортківська міська об'єднана територіальна громада.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є бюджетний механізм формування дохідної бази Чортківської міської об'єднаної територіальної громади.

Інформаційна база. Інформаційною базою дослідження є закони України, нормативно-правові акти, стратегічні документи, статистичні дані Державної служби статистики України, Державної фінансової служби України, Міністерства фінансів України, місцевих фінансових органів, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, електронні ресурси тощо.

Методи дослідження. У процесі дослідження використані як загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, системний підхід), так і спеціальні методи: статистичні, порівняльний аналіз та факторний аналіз.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що запропоновані управлінські заходи можуть бути застосовані Чортківською

міською об'єднаною територіальною громадою у подальшій діяльності з метою покращення її функціонування.

Апробація. Основні тези, які стосуються предмету дослідження, були апробовані під час роботи XI, XII, XIII Міжнародних науково-практичних конференцій «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (2023-2024 рр.).

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та пропозицій; викладена на 87 сторінках тексту, 13 рисунків, 9 таблиць. Перелік використаних джерел складається з 47 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІСКАЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1 Економічна сутність фінансової спроможності територіальних громад

Економічна сутність фінансової спроможності територіальних громад є ключовим аспектом функціонування системи місцевого самоврядування, що визначає можливості громад виконувати свої повноваження та забезпечувати сталий соціально-економічний розвиток. У сучасних умовах, коли децентралізація є одним із пріоритетних напрямків державної політики, формування ефективних механізмів фінансового забезпечення громад стає основою їхньої автономії. Фінансова спроможність охоплює здатність територіальних громад накопичувати та ефективно використовувати фінансові ресурси, необхідні для задоволення місцевих потреб. Це питання є надзвичайно актуальним в умовах змін, пов'язаних із перерозподілом повноважень між рівнями влади та зростанням відповідальності місцевих органів за якість життя населення. Водночас, недостатній рівень фінансової спроможності може призводити до соціальної напруженості, нерівномірного розвитку територій та зниження рівня довіри до органів місцевого самоврядування.

З початком втілення реформи децентралізації, що була запровадженою урядом у 2014 році, територіальні громади отримали розширене коло можливостей та значну фінансову автономію. Безперечно, з розвитком реформи децентралізації, змінювалося й набувало нових сенсів поняття фінансової спроможності територіальних громад.

Поняття «фінансова спроможність» залишається предметом наукових дискусій, і досі не сформовано єдиного підходу до його визначення. Це свідчить про необхідність подальших досліджень для уточнення сутності цього терміна та його теоретичне обґрунтування.

На думку Галини Копищик, фінансова спроможність бюджету – це здатність збільшувати податкові надходження за стандартних умов, встановлених на національному рівні та/або максимально можлива сума доходів за стандартних умов, встановлених на національному рівні [1, с. 35-36].

Проте, Іван Тофан визначає поняття фінансової спроможності як наявність достатніх джерел фінансування бюджетів усіх рівнів стосовно задекларованих шляхів використання бюджетних фінансових ресурсів [2, с. 131]. З аналізу представлених дефініцій фінансової спроможності слід відзначити, що визначення, запропоноване Іваном Тофаном, видається більш комплексним і всеосяжним. Воно охоплює не лише здатність формувати податкові надходження, як це підкреслює Галина Копищик, але й враховує наявність достатніх джерел фінансування для забезпечення потреб бюджетів усіх рівнів, зокрема й альтернативні, неподаткові ресурси. Такий підхід дозволяє більш точно оцінювати можливості фінансової системи забезпечувати виконання як поточних, так і стратегічних завдань, задекларованих у бюджетних програмах.

У процесі дослідження тлумачень фінансової спроможності, доречно вести мову й про визначення дотичного поняття – «фінансова децентралізація». Варто зазначити, що поширеним є ототожнення понять бюджетної, фінансової та фінансової децентралізації. Проте, процес, який відбувається в Україні в частині передання повноважень та перерозподілу ресурсів, відповідає змісту саме фінансової децентралізації [3, с. 59].

Ми вважаємо, що найбільш точне й змістовне визначення поняття фінансової децентралізації запропонував Д. Дереш. Він трактує її як здатність органів місцевого самоврядування незалежно й ефективно забезпечувати суспільні послуги, узгоджуючи видатки з потребами та пріоритетами місцевих громад [4]. Таке визначення акцентує увагу не лише на фінансовій автономії, але й на досягненні ефективності та відповідності місцевим інтересам, що є ключовими елементами успішної децентралізації.

Фіскальна децентралізація, що стала поштовхом до посилення засад фіскальної спроможності територіальних громад, має два різновиди:

- деконцентрація або квазідецентралізація, де повноваження та функції центральної влади передаються нижчим рівням адміністративної системи, але залишаються під контролем центрального уряду;

- деволюція або справжня децентралізація, де здійснюється всезагальна передача повноважень від центрального апарату управління до місцевих органів влади, тобто, ці повноваження передаються на постійній основі з повною відповідальністю за прийняття рішень на місцевому рівні [5, с. 149]. Відтак, що саме реалізація справжньої фіскальної децентралізації серед громад країни дала змогу їм більшою мірою оперувати власною фіскальною спроможністю.

Економічна сутність фіскальної спроможності полягає у здатності громад ефективно акумулювати та використовувати власні фінансові ресурси для забезпечення сталого розвитку та виконання покладених функцій, що й стало можливим завдяки впровадженій фіскальній децентралізації.

Фіскальна спроможність характеризується обсягами надходжень до місцевого бюджету, здатністю акумулювати податки та інші види надходжень й забезпечувати стабільне фінансування місцевих потреб.

Окрім зазначеного, фундаментом фіскальної спроможності громади є економічна ефективність використання бюджетних коштів, адже саме вона регулює рівень бюджетного дефіциту або профіциту, рівень боргового навантаження та здатність громади залучати інвестиції, що є основною економічною формою вираження фіскальної стійкості громади.

До ключових складових основ фіскальної спроможності територіальних громад належать податкові та неподаткові надходження, міжбюджетні трансфери, залучені інвестиції, а також добровільні внески у формі меценатства чи спонсорства. Ці елементи утворюють комплексне фінансове підґрунтя, яке забезпечує громадам можливість реалізовувати свої повноваження та розвивати місцеву інфраструктуру (Рис. 2.1).

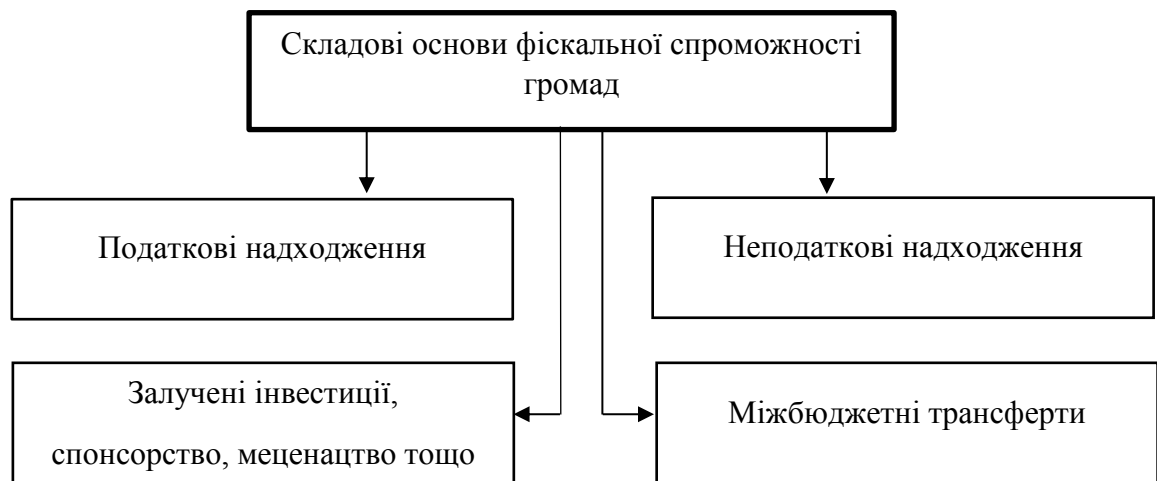

Рисунок 1.1 Складові основи фінансової спроможності територіальних громад

Джерело: складено автором самостійно на основі [6]

Серед факторів, що впливають на фінансову спроможність громади виділяємо зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів відносимо загальне економічне зростання країни, зміни у податковому законодавстві, корупційні зловживання у сфері бюджетних витрат, фінансова нестабільність держави, скорочення обсягів експорту, зниження рівня інвестицій, девальвація національної валюти, зменшення промислового виробництва, політична нестабільність та військові конфлікти. До внутрішніх – прорахунки аналізу та планування, високий рівень збитковості, значна залежність від центрального бюджету через обмеженість власних доходів, недостатнє використання податкового потенціалу території, відсутність мотивації органів місцевого самоврядування до збільшення власних доходів у майбутньому, нераціональне використання бюджетних, майнових та природних ресурсів, міграція трудових ресурсів, а також накопичені фінансові проблеми, які перешкоджають збалансованому розвитку громади [7, с. 344].

Отже, будь-яке намагання покращити фінансову спроможність громад тісно пов'язане з багатьма чинниками. До того ж, у час повномасштабного російського вторгнення загальний рівень фінансової спроможності громад значно знизився [8]. Частина територіальних громад опинилася в зоні

активних бойових дій, що призвело до масштабного руйнування їхньої інфраструктури та вимушеної евакуації населення.

Отож, попри те, що децентралізація значно розширила можливості територіальних громад в Україні, вона все ж створила нові виклики. У рамках реформи фінансова спроможність стала одним із ключових показників успішності територіальних громад. Для підвищення фінансової спроможності територіальних громад необхідно не лише удосконалювати податкову політику, але й активно працювати над диверсифікацією фінансових джерел, зокрема шляхом залучення інвестицій, розвитку партнерств, а також використання альтернативних форм фінансування.

1.2. Основи формування фінансової спроможності в умовах децентралізації

Фінансова політика, як ключовий інструмент державного регулювання, відіграє вирішальну роль у забезпеченні стабільного фінансування територіальних громад. Її вплив визначає не лише обсяги податкових надходжень, але й загальні фінансові можливості громад, їхню здатність реалізовувати економічні та соціальні програми. У цьому контексті важливо дослідити взаємозв'язок між фінансовою політикою та іншими джерелами фінансування, що формують основу фінансової спроможності громад.

Фундаментом фінансової спроможності територіальних громад є надходження місцевих бюджетів, зокрема податкові.

Фінансова політика виступає основним регулюючим фактором, що визначає обсяг податкових надходжень. Стаття 9 бюджетного кодексу України визначає податкові надходження як встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори [9]. Податкові надходження місцевих бюджетів є основним фінансовим ресурсом громади.

До бюджетів територіальних громад надходять місцеві податки та збори. Стаття 10 Податкового кодексу України регламентує перелік місцевих податків та зборів:

- єдиний податок – 100%;
- плата за нерухоме майно, землю та транспорт – 100%;
- збір за паркувальні місця та туристичний збір – 100%.

Окрім того, до місцевого бюджету надходять фіскальні стягнення розщеплених податків, серед яких:

- податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – 60%;
- податок на прибуток підприємств – 10%;
- екологічний податок – 80%;
- акцизний податок – 5% [10].

Неподаткові надходження є важливим джерелом фінансових ресурсів, обов'язкових до сплати громадянами та підприємствами. Вони формуються за рахунок доходів від власності, підприємницької діяльності, адміністративних зборів і платежів, штрафів, грантів, субсидій та інших джерел. Ці надходження відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності місцевих бюджетів і зміцненні фінансової спроможності громад.

Залучені інвестиції також є невід'ємною складовою фіскальної спроможності громад. Це фінансові ресурси, отримані місцевими органами влади від зовнішніх інвесторів, які спрямовуються на розвиток територій. Основними видами таких інвестицій є приватні, державні, іноземні вкладення, а також залучені позикові кошти. Вони дозволяють громадам реалізовувати інфраструктурні проєкти, підтримувати економічний розвиток і створювати нові робочі місця.

Міжбюджетні трансфerti становлять ще одну важливу складову фінансової підтримки громад. Це кошти, які передаються з державного бюджету до місцевих для забезпечення збалансованості їхніх фінансів. Така підтримка реалізується у формі дотацій, субвенцій і реверсних дотацій, що

дозволяє місцевим бюджетам виконувати свої зобов'язання перед громадами та сприяти їхньому розвитку.

Рівень ефективності мобілізації зазначених складових є ключовим фактором у формуванні фінансової спроможності громад, особливо в умовах децентралізації. Децентралізація передбачає передачу фінансових і адміністративних повноважень від центральної влади до місцевих громад, покладаючи на них значну відповідальність за управління власними доходами та витратами. У цьому контексті ефективна мобілізація податкових надходжень виступає фундаментом фінансової спроможності, створюючи підґрунтя для сталого соціально-економічного розвитку громад.

На нашу думку, саме податкові надходження та міжбюджетні трансферти є основою формування фінансової спроможності громади.

У процесі становлення фінансової децентралізації були визначені додаткові ключові чинники, які впливають на формування фінансової спроможності громад. До них належать:

- економічний розвиток громади, що визначає здатність генерувати стабільні доходи та створювати робочі місця;
- демографічна ситуація, яка впливає на податкову базу, трудові ресурси та споживчий попит;
- інфраструктурна спроможність, що забезпечує ефективність функціонування громади та привабливість для інвесторів;
- залучення інвестицій, як спосіб фінансування стратегічних проєктів і розвитку територій;
- ефективність управління місцевими фінансами, яка визначає раціональність використання ресурсів і здатність досягати фінансової стабільності.

Оцінку рівня фінансової спроможності територіальних громад щорічно здійснює новинна платформа «Децентралізація» [11].

Формування фінансової спроможності громади характеризується такими ключовими ознаками:

- податкова спроможність, що визначає здатність громади генерувати стабільні надходження від податкових платежів;
- фінансова автономія, яка забезпечує незалежність громади у прийнятті рішень щодо розподілу та використання фінансових ресурсів;
- диверсифікованість джерел доходів, що гарантує стійкість бюджету за рахунок різноманітних фінансових надходжень;
- стабільність і передбачуваність доходів, які створюють умови для довгострокового планування та реалізації стратегічних ініціатив.

Попри очевидні переваги фіскальної децентралізації, цей процес породжує як фінансові, так і управлінські ризики. За словами експертів, надмірна децентралізація системи може ускладнювати виконання державою таких функцій, як стабілізація економіки та перерозподіл доходів. Управлінські ризики пов'язані з недостатньою кваліфікацією працівників органів місцевого самоврядування та невідповідністю формування місцевих бюджетів цілям соціально-економічного розвитку регіонів, що в результаті може зменшити ефективність використання потенціалу бюджетної децентралізації.

Європейський досвід свідчить, що збільшення податкової автономії місцевих бюджетів може посилювати міжрегіональні відмінності у доходах, що впливає на рівень та якість бюджетних послуг. З одного боку, це може призвести до необхідності збільшення державних трансфертів і негативно вплинути на стан державних фінансів. Водночас для економічно сильніших регіонів та громад існує небезпека, що збільшення податкових надходжень може призвести до відповідного зростання видатків, контроль над якими стане складним у періоди економічної нестабільності. Це, у свою чергу, може створити труднощі у забезпеченні фінансування місцевих потреб [12, с. 265].

Механізм оптимізації фіскальної спроможності громад базується на комплексному підході, що враховує кілька важливих напрямів:

- розвиток системи місцевого самоврядування, який передбачає посилення автономії громад, підвищення їхньої відповідальності за прийняття рішень і розширення функціональних повноважень;

- оптимізація структури місцевих податків і зборів, що забезпечує справедливе та ефективне оподаткування, стимулює розвиток бізнесу та розширює податкову базу;
- залучення іноземних інвестицій та міжнародних грантів, які сприяють впровадженню стратегічних проєктів, модернізації інфраструктури та забезпеченню фінансової стійкості;
- формування державно-приватного партнерства, яке дозволяє об'єднувати ресурси державного і приватного секторів;
- реформування децентралізаційної політики, спрямоване на посилення фінансової незалежності громад, розширення їхніх можливостей для самостійного управління ресурсами та планування розвитку.

На нашу думку, одним з найактуальніших заходів підвищення фіскальної спроможності є залучення приватних інвесторів до фінансування соціальних проєктів. За визначенням закону «державно-приватне партнерство – це співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів, що згідно із Законом України «Про управління об'єктами державної власності» здійснюють управління об'єктами державної власності, органів місцевого самоврядування, Національною академією наук України, національних галузевих академій наук (державних партнерів) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, установ, організацій» [13].

Функціонально, застосування програм державно-приватного партнерства, дає змогу органам місцевого самоврядування та юридичним особам на місцях співпрацювати й спільно покращувати роботу державотворчих механізмів у громаді. Це набагато ефективніше ніж коли держава та бізнес працюють окремо [14].

Реалізація цих заходів сприяє формуванню стійкої фінансової бази, яка дозволяє громадам ефективно реагувати на економічні виклики, забезпечувати належний рівень суспільних послуг і підтримувати

довгостроковий розвиток. Впровадження такого механізму стає основою для зміцнення фінансової спроможності територіальних громад, створюючи умови для їхньої стійкої фінансової автономії та сталого соціально-економічного прогресу.

1.3. Методи та інструменти моніторингу фінансової спроможності територіальних громад

Моніторинг фінансової спроможності територіальних громад є важливим інструментом для забезпечення ефективного управління місцевими фінансами, особливо в умовах децентралізації. Він спрямований на оцінку рівня фінансової автономії громад, аналіз їхніх доходів і видатків, а також виявлення чинників, що впливають на фінансову стійкість. Основна мета такого моніторингу полягає у своєчасному виявленні ризиків і розробці стратегій, які дозволяють громадам ефективно виконувати свої функції та забезпечувати сталий розвиток.

Світовий досвід демонструє різноманітність підходів до моніторингу фінансової спроможності залежно від специфіки адміністративно-територіального устрою, рівня децентралізації та правових умов. Наприклад, у США широко застосовується система фінансових індикаторів, що включає аналіз податкових надходжень, міжбюджетних трансфертів, боргового навантаження та резервів. Дані систематично подаються у фінансових звітах, що дозволяє проводити регулярний аналіз фінансового стану. У Німеччині моніторинг базується на оцінці бюджетної самодостатності, що включає аналіз доходів і видатків, частки власних доходів у структурі бюджету та стійкості боргових зобов'язань. Важливу роль відіграє використання спеціалізованого програмного забезпечення, яке дозволяє здійснювати порівняльний аналіз громад у межах одного регіону.

У Канаді акцент робиться на прозорості місцевих фінансів і звітності. Регулярне оприлюднення фінансових звітів громад дозволяє оцінювати

динаміку доходів, витрат, капітальних інвестицій та виконання програм розвитку. Водночас важливим індикатором є рівень соціальних видатків і частка боргових зобов'язань у загальних видатках громади. Польський підхід до моніторингу фінансової спроможності громад базується на інтеграції в державну систему фінансового контролю. Громади регулярно звітують перед центральними органами влади про податковий потенціал, рівень фінансової залежності від трансфертів та ефективність використання бюджетних коштів. Особливу увагу приділяють демографічним і економічним характеристикам територій.

Методи моніторингу фінансової спроможності в різних країнах ґрунтуються на системному використанні кількісних і якісних показників, регулярному зборі даних, автоматизованих інструментах аналізу та забезпеченні прозорості звітності. Такі підходи дозволяють не лише оцінювати поточний фінансовий стан громад, а й прогнозувати їхній розвиток, своєчасно виявляти ризики та розробляти обґрунтовані управлінські рішення [15].

Спроможність громади, яка є одним із результатів успішного впровадження таких підходів, визначається здатністю ефективно забезпечувати мешканців якісними основними послугами. Це включає освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, житлово-комунальне господарство та управління. Така ефективність досягається завдяки раціональному використанню власних ресурсів і потенціалу адміністративних одиниць, що входять до складу громади [16]. Таким чином, розбудова фінансово спроможних громад є ключовим фактором для сталого розвитку територій та підвищення якості життя населення.

Чинне законодавство регламентує підстави віднесення громад до числа спроможних, зокрема фінансово, постановою Уряду від 8 квітня 2015 р. № 214 [17]. Відтак, до п'яти критеріїв оцінки рівня спроможності громад відноситься:

- чисельність населення, що постійно проживає на території спроможної територіальної громади;
- чисельність учнів, що здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти, розташованих на території спроможної територіальної громади;
- площа території спроможної територіальної громади;
- індекс податкоспроможності бюджету спроможної територіальної громади;
- частка місцевих податків та зборів у доходах бюджету спроможної територіальної громади [17].

Серед численних критеріїв оцінки фіскальної спроможності територіальних громад варто виокремити два, що мають безпосередньо фіскальний характер: індекс податкоспроможності бюджету громади та частка місцевих податків і зборів у загальній структурі доходів бюджету. Ці показники є ключовими у визначенні здатності громади формувати стабільну податкову базу та забезпечувати фінансову автономію.

Методика оцінювання фіскальної спроможності територіальних громад передбачає використання адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна (The 10-Point Test of Financial Condition) [18]. Категорії рівня спроможності громад, визначені за результатами такого оцінювання, детально представлені в Табл.1.2, що надає структуроване уявлення про розподіл громад залежно від отриманих оцінок.

Таблиця 1.2

Категорії рівня спроможності громад за результатами оцінювання

Загальна кількість балів	Загальний рівень відносно оцінки бази даних
10 і більше	Високий
від 5 до 9	Оптимальний
від 1 до 4	Задовільний
від 0 до -4	Низький
-5 і менше	Критичний

Джерело: складено автором на основі [18]

Ця модель є відносною, оскільки результати оцінювання характеризують громаду відповідно до градуйованої шкали балів, що дозволяє здійснювати порівняльний аналіз між громадами.

Пропонований розподіл є досить чітким, що дає змогу віднести громаду до відповідної їй категорії, на базі якої здійснюватиметься прийняття подальших рішень.

Практичне застосування цих критеріїв дозволяє оцінити фінансовий стан громад і визначити необхідні управлінські дії. Громади з високим рівнем спроможності (10 і більше балів) демонструють фінансову стабільність і здатність до самостійного розвитку, тоді як громади з оптимальним рівнем (від 5 до 9 балів) можуть потребувати точкової підтримки, наприклад, у стратегічному плануванні чи оптимізації доходів. Задовільний рівень (від 1 до 4 балів) свідчить про потребу в заходах для зміцнення податкової бази та залучення інвестицій. Громади з низьким і критичним рівнем (до -4 і менше балів) потребують антикризових програм і суттєвої фінансової допомоги. Такий підхід сприяє ефективному розподілу ресурсів і розвитку територій відповідно до їхніх реальних можливостей.

На шляху до оцінки та моніторингу фіскальної спроможності територіальних громад ключову роль відіграють фінансові показники, які дозволяють здійснити глибокий аналіз фінансової стійкості та автономності громад. Ці показники забезпечують можливість оцінити збалансованість доходів і видатків, рівень податкової самостійності, залежність від міжбюджетних трансфертів, а також ефективність використання бюджетних коштів.

Використання абсолютних показників фінансової спроможності дає змогу визначити сильні й слабкі сторони фінансового стану громади, що стає основою для прийняття управлінських рішень та оптимізації бюджетного процесу. Детальний перелік таких показників, їх пояснення та практичне значення наведено в Табл. 1.3.

Абсолютні показники фінансової спроможності громади

Показник	Пояснення
Коефіцієнт бюджетного покриття	відповідність доходів до видатків, який не може бути нижчим ніж 1 (фінансова рівновага).
Коефіцієнт бюджетної забезпеченості	обсяг видатків на одного мешканця
Коефіцієнт бюджетної результативності	загальний обсяг доходів місцевого бюджету на одного мешканця
Рівень місцевих податків і зборів у доходах бюджету	фінансова спроможність місцевого бюджету
Рівень податкової самостійності	спроможність акумулювати власні доходи
Рівень капітальних видатків	відображає питому вагу капітальних видатків у сумарних видатках
Рівень видатків на соціальний захист і соцзабезпечення	питома вага видатків на соціальний захист у загальних видатках
Рівень дотаційності місцевих бюджетів	залежність місцевого бюджету від Державного бюджету
Частка субвенцій у структурі доходів місцевих бюджетів	рівень бюджетних ресурсів вищого рівня на реалізацію регіональних і місцевих програм розвитку.
Коефіцієнт концентрації власних доходів місцевого бюджету	ступінь автономності місцевого бюджету
Коефіцієнт бюджетної незалежності місцевого бюджету	ступінь бюджетної незалежності від трансфертів з Державного бюджету.
Коефіцієнт бюджетної стійкості місцевого бюджету	спроможність органів місцевого самоврядування фінансувати поточні видатки коштами від податкових надходжень
Коефіцієнт чистої бюджетної стійкості місцевого бюджету	спроможність ОТГ фінансувати поточні видатки надходженнями від місцевих податків і зборів.
Коефіцієнт забезпечення поточних капітальних видатків власними коштами	спроможність органів місцевого самоврядування фінансувати капітальні і поточні видатки власними коштами

Джерело: складено автором на основі [20-23]

Обидва підходи до оцінки фінансової спроможності громад роблять можливим подальший моніторинг їх фіскальної спроможності. Вхідні дані до проведення розрахунків є загальнодоступними. Загалом, у період з 2015 по 2020 роки було створено 1070 територіальних громад. Зокрема з причин

неспроможності до самофінансування 127 громад, утворених в той період, не були визнані Кабінетом Міністрів у 2020 році [24].

За результатами дослідження новинної платформи «Децентралізація» у 2023 році 429 громад (29,8%) були віднесені до найнижчих категорій спроможності (12,7% від загальної кількості мали критичний рівень спроможності, 17,2% – низький). Коли у категорії високого рівня спроможності було зафіксовано 495 територіальних громад (34,4%), у категорії оптимального – 314 (21,8%) [18].

Таким чином, моніторинг фіскальної спроможності територіальних громад є ключовим інструментом для забезпечення їхнього фінансового розвитку та стабільності. Інтеграція кількісних і якісних підходів у процес моніторингу забезпечує прозорість управлінських рішень і підвищує ефективність управління ресурсами.

Висновки до розділу 1

Фіскальна спроможність визначається як здатність громади акумулювати та раціонально використовувати фінансові ресурси для забезпечення належного рівня публічних послуг, реалізації стратегічних цілей розвитку та підтримки фінансової стабільності. В умовах децентралізації вона стає одним із ключових факторів, що визначають ефективність функціонування територіальних громад. Реформа децентралізації, надаючи громадам фінансову автономію, значно розширила їхні можливості, але водночас створила нові виклики, серед яких – необхідність ефективної мобілізації доходів, підвищення податкової самостійності та забезпечення збалансованості бюджетів.

Аналіз показав, що фіскальна спроможність територіальних громад залежить від низки взаємопов'язаних чинників. Серед них – економічний розвиток територій, демографічні тенденції, інфраструктурний потенціал і рівень залучення інвестицій. Ці фактори визначають фінансову базу громад,

їхню здатність до сталого розвитку та адаптації до економічних викликів. Водночас акцент зроблено на необхідності ефективного управління бюджетами, що включає не лише оптимізацію податкової політики, але й пошук альтернативних джерел фінансування.

Особливу увагу приділено методичним підходам до оцінки фінансової спроможності. Інструменти моніторингу, зокрема використання фінансових коефіцієнтів та адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна, дозволяють здійснювати комплексний аналіз фінансового стану громад. Застосування цих інструментів сприяє виявленню сильних і слабких сторін у структурі фінансів. Абсолютні показники фінансової спроможності, такі як коефіцієнт бюджетного покриття, рівень податкової самостійності та частка капітальних видатків, дозволяють оцінювати не лише поточний стан громад, але й їхню здатність адаптуватися до нових умов і фінансових викликів.

Важливим елементом моніторингу є поділ громад за рівнями спроможності на основі градуїзованих шкал, що дозволяє ранжувати їх і визначати відповідні управлінські заходи. Громади з високим рівнем спроможності здатні забезпечувати фінансову автономію та залучати інвестиції, тоді як громади з низьким і критичним рівнем потребують антикризових програм та комплексної підтримки.

Отже, фінансова спроможність є багатофакторною категорією, яка визначає якість функціонування територіальних громад і їхню здатність до сталого розвитку. Вона потребує постійного моніторингу, вдосконалення методологічних підходів та інтеграції найкращих світових практик. Ефективне управління фінансовою спроможністю громад є запорукою їхньої фінансової стабільності, підвищення якості життя населення та досягнення довгострокових соціально-економічних цілей. У цьому контексті вирішальна роль належить комплексним управлінським рішенням, спрямованим на оптимізацію доходів і видатків, розвиток податкового потенціалу та зміцнення фінансової незалежності громад.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІСКАЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ЧОРТКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1 Аналіз господарського потенціалу та фінансово-економічної спроможності Чортківської об'єднаної територіальної громади

Чортківська міська об'єднана територіальна громада (далі – Чортківська ТГ) була сформована в межах адміністративно-територіальної реформи України у 2020 році внаслідок об'єднання Бичківської, Білівської, Росохацької та Скородинської сільських рад із Чортківською міською радою, яка мала статус обласного значення [24]. Громада знаходиться на території Чортківського району Тернопільської області (Рис. 2.1), її адміністративним центром є місто Чортків. Місцеве самоврядування здійснює Чортківська міська рада територіальної громади.

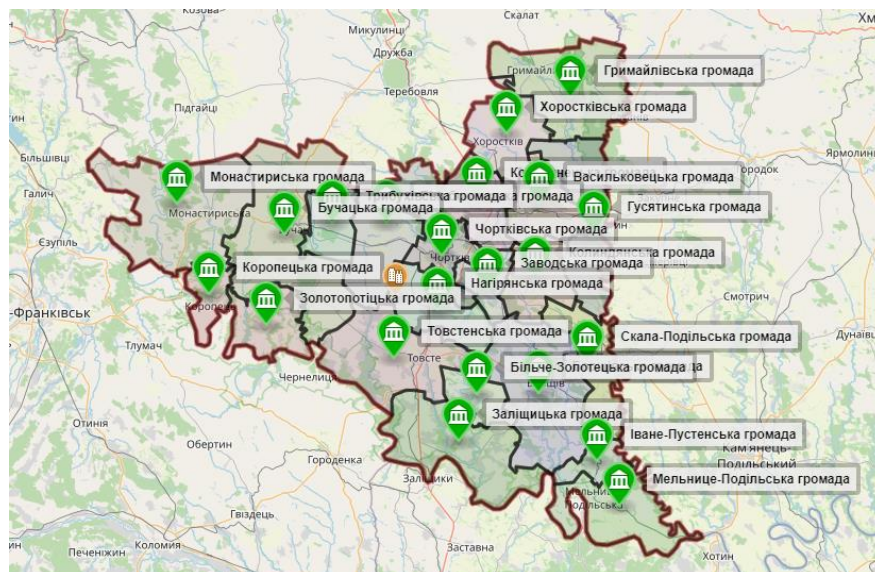

Рисунок 2.1 Карта Чортківського району та приналежні йому територіальні громади

Джерело: [25]

До складу Чортківської ТГ відносять місто Чортків – адміністративний центр та 7 сіл.

У сукупності дані населені пункти утворюють громаду площею 151,7 км² (Рис. 2.2) [26].

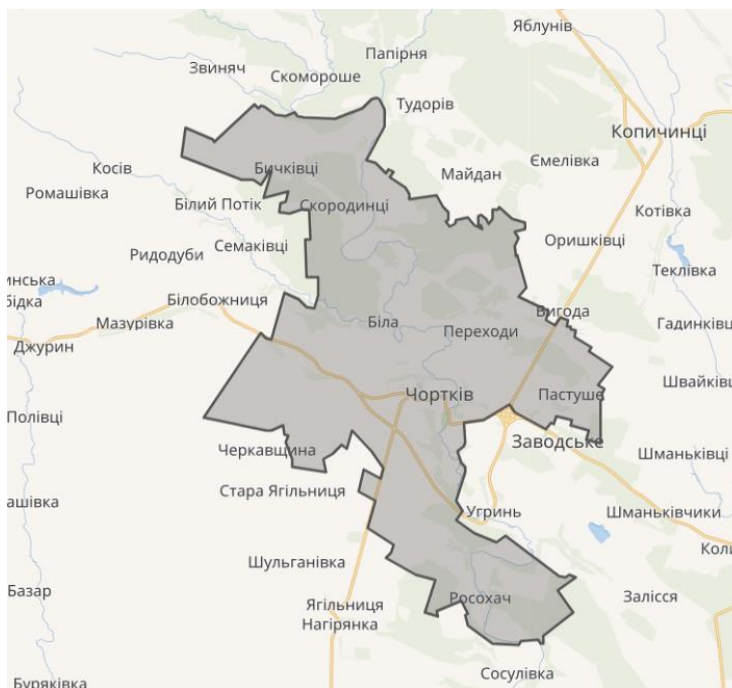

Рисунок 2.2 Карта Чортківської ТГ з приналежними їй населеними пунктами

Джерело: [27]

Чортківська територіальна громада демонструє активний розвиток, що значною мірою зумовлено її вигідним географічним розташуванням, яке сприяє підтримці економічних зв'язків з іншими районами області. Відстань від громади до обласного центру, міста Тернопіль, становить близько 75 км, а до таких регіональних центрів, як Заліщики та Борщів, відповідно 45-50 км та 35-40 км.

Громада розташована в південній частині Тернопільської області поблизу меж із сусідніми регіонами, що посилює її логістичний потенціал. Через місто Чортків проходить важлива регіональна транспортна артерія – автомобільна дорога національного значення Н18, яка сполучає Івано-Франківськ із містами Бучач, Чортків та Тернопіль.

Хоча через територію громади не проходять міжнародні траси, неподалік розташовані важливі транспортні магістралі: М19 (Е85), яка пролягає через міста Тернопіль і Дубно, з'єднуючи Чернівці з державним

кордоном, та М12 (Е50), що з'єднує Ужгород із Кропивницьким, Одесою та Миколаєвом через Тернопіль. Це забезпечує громаді доступ до ширших логістичних маршрутів і сприяє її економічній інтеграції.

Основними напрямками економічної діяльності Чортківської громади є сільське господарство, промисловість, будівництво та енергетика, з особливим акцентом на використанні альтернативних та екологічних джерел енергії. Територія багата на поклади корисних копалин, серед яких вапняки, пісковики, гравій, гіпс, піски та глини. Клімат громади належить до вологої, помірно теплої агрокліматичної зони, що сприяє розвитку сільського господарства. Ґрунти переважно темно-сірі опідзолені, що є сприятливими для вирощування багатьох сільськогосподарських культур.

Економіка громади також характеризується активним розвитком підприємництва, особливо малого та середнього бізнесу. Місцева влада активно підтримує цю сферу, створюючи сприятливі умови для її функціонування. На базі Чортківської міської ради, яка є адміністративним центром громади, діє консультативний пункт для підприємців (Рис. 2.3). Тут надаються безкоштовні консультації щодо започаткування бізнесу та ефективного управління власною справою, що сприяє економічній активності та зростанню зайнятості в регіоні.

Рисунок 2.3 Логотип безкоштовного консультативного пункту для бізнесу Чортківської міської ради

Джерело: [28]

Загальний обсяг роздрібного товарообігу в місті Чортків, в середньому за рік складає більше 157,6 млн.грн. У сфері торгівлі працює 1083 осіб. У місті нараховується: 125 магазинів, 37 закладів громадського харчування, 27 підприємств, що надають послуги населенню [29].

На території громади актуально функціонує 8 промислових підприємств – ПП «Чортківмолоко», ДП Чортківський КХП «ДАР України», ТОВ «Гольські світ компанії», ПП «Колобок», ДП «Чортківське лісове господарство», ПП «Біллербек Україна» перо-пухова фабрика, Чортківське ВУВКГ, ТОВ «СЕ Борднетце – Україна». 5 аграрних підприємств – ТОВ «Калина Фармінг», ПАП «Паросток», ПАП «Дзвін», ТОВ «Агро-простір», ТОВ «Скородинський фільварок» [30].

У громаді функціонує 99 об'єктів побутового обслуговування, серед яких найбільш поширені послуги краси (30 одиниць), ремонт одягу, взуття та техніки (17 одиниць), комп'ютерні та фотопослуги (9 одиниць), станції технічного обслуговування (9 одиниць) і будівництво житла (5 одиниць). Окремо зареєстровано 37 аптек та торгових об'єктів з продажу медичних виробів [31]. Загальна кількість підприємців та юридичних осіб на кожен населений пункт в складі громади відображена в Табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Кількість підприємців та юридичних осіб громади

	ФОП І група	ФОП ІІ група	Юридична особа	Кількість платників податку на майно (житловий)	Кількість платників податку на майно (нежитловий)
Село Біла	26	45	6	261	20
Село Бичківці	1	3	4	22	-
Село Росохач	1	5	8	35	13
Село Скородинці	1	3	4	11	1
Село Горішня Вигнанка	4	25	12	102	-
Село Пастуше	-	3	5	29	-

Головними підприємствами громади, які забезпечують наповнення місцевого бюджету є ПП «Чортківмолоко», ДП Чортківський КХП «ДАР України», ТОВ «Гольські світ компанії», ПП «Колобок», ДП «Чортківське лісове господарство», ПП «Біллербек Україна» перо-пухова фабрика та ТОВ «СЕ Борднетце – Україна» [32].

Культурна спадщина громади налічує 15 пам'яток археології, 84 пам'ятки архітектури, 16 пам'яток історії та 2 пам'ятки монументального мистецтва.

Станом на початок повномасштабного вторгнення загальна кількість населення Чортківської територіальної громади становила понад 36 тисяч осіб, а кількість внутрішньо переміщених осіб сягнула 2372. Попри значний потенціал, що створює наявність внутрішньо переміщених осіб, цього недостатньо для повноцінного збереження та розвитку трудового потенціалу громади. У таких умовах надзвичайно важливим є формування фінансової політики, спрямованої на створення умов для повернення місцевих мешканців, які виїхали, а також залучення нових жителів з інших територіальних громад.

З огляду на вищезазначені характеристики, економічний потенціал Чортківської ТГ можна оцінити як доволі значний, що зумовлено її сприятливим географічним положенням, багатством природних ресурсів, розвиненою інфраструктурою та активністю підприємницького середовища. Однак, попри позитивні тенденції, фінансова складова громади потребує детального аналізу. Проведення ґрунтовного дослідження динаміки доходів бюджету Чортківської ТГ є важливим для розуміння структури та змін бюджетних надходжень, а також виявлення ключових факторів, які впливають на їхню стабільність і ефективність. Такий аналіз є необхідним для формування дієвих фінансових стратегій і забезпечення стійкого економічного розвитку громади.

2.2. Аналіз динаміки доходів бюджету досліджуваної територіальної громади

Фінансові надходження територіальних громад в Україні залишаються одним із основних чинників, що визначають їхній розвиток і спроможність забезпечувати належний рівень послуг для населення. У практиці

українського місцевого самоврядування основними джерелами доходів громад є податкові надходження, трансферти з державного бюджету, а також власні надходження, зокрема доходи від оренди комунального майна, участь у міжнародних грантах та інвестиційних проєктах. Важливим показником фінансової спроможності громад є співвідношення між власними доходами та отриманими трансфертами [34].

Наприклад, у 2021 році серед громад центральної України частка власних доходів у загальній структурі доходів коливалася від 40% у сільських громадах до понад 80% у міських. Для сільських громад характерна висока залежність від трансфертів, особливо освітньої та медичної субвенцій. Проте такі громади активно шукають альтернативні джерела доходів, зокрема за рахунок використання земельного ресурсу. Наприклад, громади Хмельницької області, такі як Сатанівська, отримали суттєві доходи завдяки залученню орендної плати за використання сільськогосподарських земель, що у 2022 році склало близько 20% їхнього загального доходу.

Інший приклад демонструють громади Західної України, де важливу роль відіграють місцеві податки. Наприклад, Трускавецька громада Львівської області отримала понад 50% своїх доходів завдяки туристичному збору та єдиному податку. Однак, у 2022 році ці доходи зазнали зниження через зменшення туристичної активності в умовах війни. Незважаючи на це, громада змогла компенсувати втрати шляхом активного залучення міжнародної допомоги, яка склала понад 10% її бюджету.

У той же час міські громади, такі як Тернопільська чи Вінницька, демонструють стабільність у надходженнях завдяки високому рівню податкових надходжень, зокрема ПДФО. У 2022 році частка цього податку у структурі доходів Вінницької громади досягла 75%, що дозволило їй профінансувати ключові соціальні програми. Проте така залежність від ПДФО виявила і свої ризики. Зокрема, громади, які значною мірою отримували доходи від цього податку через грошове забезпечення

військових, зазнали значних змін у фінансових планах через законодавчі ініціативи, які передбачають вилучення частки цих надходжень до державного бюджету.

Серед актуальних викликів для всіх громад слід відзначити залежність від міжбюджетних трансфертів, яка зберігається навіть після децентралізації. Наприклад, у 2021 році в структурі доходів громад Сумської області частка трансфертів складала від 35% до 60%, що зумовлено недостатнім розвитком місцевого бізнесу. Також спостерігається проблема нерівномірного розподілу фінансових ресурсів між громадами. У міських громадах Західної України, таких як Львівська чи Чернівецька, середній дохід на душу населення значно перевищує аналогічний показник у сільських громадах півдня та сходу країни.

Загалом, аналізуючи доходи територіальних громад в Україні, можна відзначити значну варіативність у структурі та джерелах їх формування. Це обумовлено як географічними, так і економічними факторами, а також активністю місцевої влади в залученні фінансових ресурсів. Важливою тенденцією є те, що громади все частіше прагнуть до диверсифікації джерел доходів, зокрема шляхом розвитку місцевих податків, участі в грантових програмах та залучення інвестицій.

На цьому фоні важливо звернути увагу на приклад Чортківської ТГ, яка демонструє характерні риси та специфічні аспекти формування доходів. Її аналіз дозволить більш глибоко зрозуміти особливості функціонування громад у сучасних умовах, а також оцінити ефективність бюджетної політики та динаміку змін у структурі доходів.

Варто зауважити, що найбільш масивною частиною надходжень бюджету Чортківської ТГ з року в рік є надходження саме загального фонду. Таке явище є досить поширеним і цілком передбаченим, адже ресурси загального фонду формуються за рахунок стабільних і постійних джерел, таких як податкові надходження, місцеві податки та збори, акцизні збори

тощо. Коли характер ресурсів спеціального фонду є виключно цільовим та часто обмеженим.

Прослідковуємо стабільний спад величини доходів загального фонду місцевого бюджету протягом 2019-2021 рр. Причиною такої негативної динаміки стало ускладнення фінансового становище громади через поширення пандемії «COVID-19» (значну частину ФОП звільнили від сплати єдиного податку, а інші надходження були обмежені). У рік повномасштабного вторгнення росіян на територію України величина надходжень загального фонду стрімко зросла й склала цілих 318 845,3 грн на противагу довоєнному 2022-му – 187 476,7 грн. Таке явище пояснюється ростом числа надходжень від сплаченого ПДФО в частині його розрахунку з грошового забезпечення військових громади, адже грошове забезпечення військових значно випереджає величину ПДФО, що було сплачено від середньостатистичних заробітних плат до цього. Очевидно, що така величина доходів збентежила виконавців державного бюджету. Президент підписав закон про вилучення з місцевих бюджетів податків на доходи фізичних осіб (ПДФО), сплачених військовими [36] – 100% вилучення з місцевого до державного бюджету. Таким чином відбулося розщеплення ПДФО між місцевим та державним бюджетом з причини чого дохід загального фонду місцевого бюджету у 2023 році спав до 289 021 грн. (Додаток 1).

Що стосується спеціального фонду, то величина надходжень щороку зростала. Коли на початку аналізованого періоду у 2019 році сума надходжень складала 9 149,1 тис. грн, то вже на кінець аналізованого періоду фонд отримав перерахувань на суму 28 830,9 тис. грн. Як вже було згадано, дохідність спеціального фонду є зовсім нестабільною та малопередбачуваною. Проте, аналізуючи дані діаграми, можемо прослідкувати стабільний та незначний ріст величини надходжень спеціального фонду останніх п'ятих років. Варто зазначити, позитивний ефект, що прослідковується, завдячує стабільній партнерській допомозі іноземного благодійного фонду «NEFKO».

Для наочності, представимо вертикальний аналіз бюджету Чортківської ТГ у розрізі фондів за період 2019-2023 р. р. (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Вертикальний аналіз бюджету Чортківської ТГ у розрізі фондів за
період 2019-2023 рр.**

Рік	2019		2020		2021		2022		2023	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Загальний фонд	255 487,3	96,5	217 382,8	96,9	187 476,7	92,0	318 845,3	95,2	289 021	90,9
Спеціальний фонд	9 149,1	3,4	6 776,6	3,2	16 133,4	7,9	15 896,7	7,9	28 830,9	9,10
Разом	264 636,4	100	224 159,4	100	203 610,1	100	334 742	100	317 851,9	100

Джерело: сформовано автором самостійно на основі фінансової звітності ТГ за 2019-2023 роки [37]

Частка бюджетних надходжень загального та спеціального фонду за аналізований період 2019-2023 рр., графічно відображає питому вагу обох фондів у бюджеті громади відображена на Рис. 2.4.

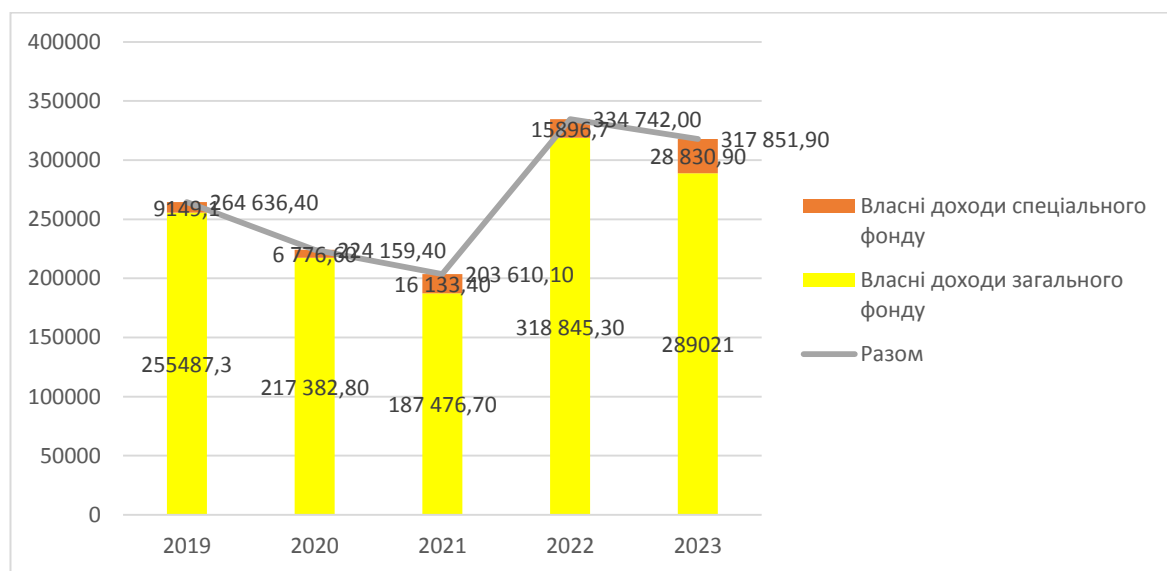

Рисунок 2.4 Частка бюджетних надходжень загального та спеціального фонду у Чортківській ТГ за період 2019-2023 рр.

Джерело: сформовано автором самостійно на основі фінансової звітності ТГ за 2019-2023 роки [37]

Окрім власних доходів, кожного року бюджет громади поповняється міжбюджетними трансферами, що спрямовуються у місцевий бюджет з державного. У структурі бюджету аналізованого періоду 2019-2023 р.р. величина власних доходів громади щороку переважає. Середнє значення відсотку переваги становить 74% (Табл. 2.3). Аналіз структури бюджету Чортківської ТГ за період 2019–2023 років показує стабільну перевагу власних доходів у загальному обсязі фінансових надходжень.

Таблиця 2.3

Вертикальний аналіз бюджету Чортківської ТГ у розрізі джерел залучення коштів за період 2019-2023 рр., %

Рік	Структура				
	2019	2020	2021	2022	2023
Власні доходи	68,62%	76,64%	65,49%	80,26%	78,97%
Трансферти	31,38%	23,36%	34,51%	19,74%	21,03%
Разом	100%	100%	100%	100%	100%

Джерело: сформовано автором самостійно на основі фінансової звітності ТГ за 2019-2023 роки [37]

Величина міжбюджетних трансфертів помітно коливалася протягом аналізованого періоду. У 2019 році їх частка від загального числа доходів становила найбільше числове значення – 121 007,5 тис грн (31,38%); у 2020 році – 68 342,3 тис грн (23,36%); у 2021 році зафіксоване найвище якісне значення – 107 284,6 тис грн (34,51%), у 2022 році – 82 325,10 тис грн (19,74%); у 2023 році – 84 623,50 тис грн (21,03%).

Така змінна динаміка характеризується коливанням відсотку відрахування освітньої субвенції з державного бюджету. Це стало головною причиною помітних коливань частки надходжень міжбюджетних трансфертів кожного аналізованого року. Ці тенденції демонструють необхідність

подальшого зміцнення бази власних доходів для забезпечення фінансової стабільності громади.

Загалом, за винятком незначного просідання у 2020 році, прослідковується стабільно зростаюча динаміка доходів бюджету громади (Рис. 2.5).

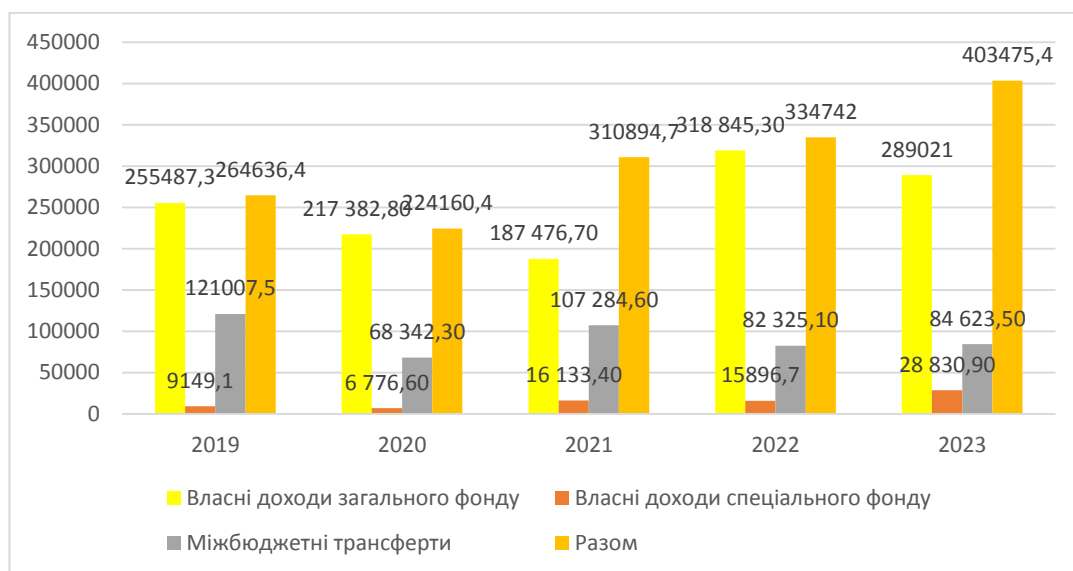

Рисунок 2.5 Структура доходів бюджету Чортківської ТГ за період 2019-2023 рр.

Джерело: сформовано автором самостійно на основі фінансової звітності за 2019-2023 роки [37]

Такій статистиці слугує перелік як позитивних, так і негативних для життя громади факторів. До них можна віднести:

- зростання економічної ефективності;
- зростання податкових надходжень;
- збільшення державних трансфертів та субвенцій;
- збільшення індексу інфляції;
- залучення інвестицій іноземних країн та фондів.

Зрозуміло, що кожен фактор несе собою певний позитивний чи негативний ефект у відповідності до контексту й умов його аналізу. Відповідно, варто дослідити структуру надходжень деталізовано.

На Рис 2.6 представимо середнє значення відсотку надходження кожної зі статей доходів – величина сплаченого ПДФО, місцеві податки та збори, акцизний податок та інші надходження, протягом останніх п'яти років.

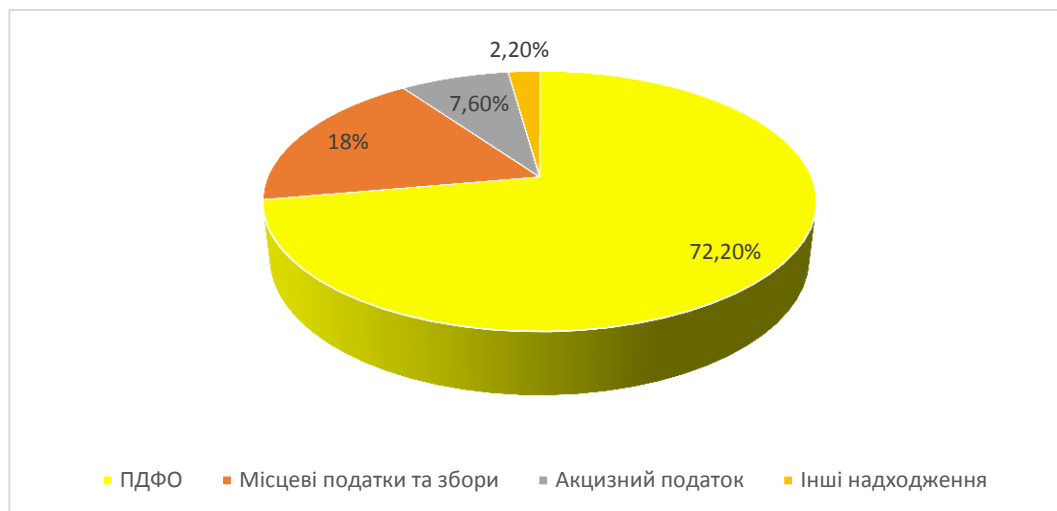

Рисунок 2.6 Середнє значення відсотку надходжень бюджету за статтями податкових надходжень у Чортківській ТГ за період 2019-2023 рр.

Джерело: сформовано автором самостійно на основі фінансової звітності ТГ за 2019-2023 роки [37]

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є ключовим джерелом наповнення загального фонду бюджету Чортківської ТГ, складаючи 72,2% від усіх надходжень цього фонду. Значна частка цього податку свідчить про високу залежність громади від доходів, пов'язаних із трудовою активністю населення. Місцеві податки та збори, які становлять 18%, займають другу позицію за обсягом надходжень. Вони забезпечують додаткову фінансову підтримку, але їхня частка є суттєво меншою порівняно з ПДФО. Акцизний податок формує 7,6% доходів загального фонду, що також вказує на його важливу, хоча й обмежену роль у структурі бюджету.

Інші надходження, до яких належать плата за надання адміністративних послуг, оренда комунального майна, рентна плата за використання природних ресурсів, адміністративні штрафи, транспортний податок та мито, формують лише 2,2% бюджету загального фонду. Така

структура доходів є типовою для багатьох громад України, демонструючи певний баланс між основними джерелами доходів і підкреслюючи ключову роль ПДФО як базового фінансового ресурсу для забезпечення стабільності бюджету громади.

Податкові надходження є основною складовою дохідної частини бюджету громади, причому їхній найбільший обсяг забезпечується за рахунок сплаченого ПДФО. Це підтверджує ключову роль податкових надходжень у формуванні фінансової бази громади. На Рис. 2.7 графічно відображено співвідношення податкових надходжень та загального доходу бюджету Чортківської ТГ за період 2019–2023 років, що дозволяє наочно проаналізувати їхню динаміку та значущість.

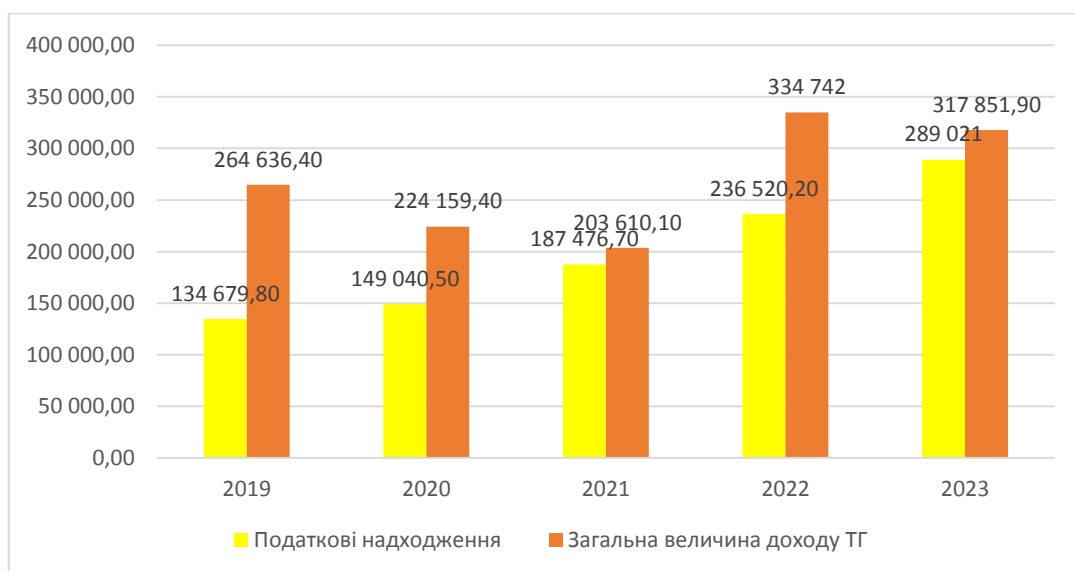

Рисунок 2.7 Податкові надходження та загальна величина доходів до порівняння за період 2019-2023 рр.

Джерело: сформовано автором самостійно на основі фінансової звітності ТГ за 2019-2023 роки [37]

Аналізуючи податкові надходження детально, варто взяти до уваги динаміку змін їх основних статей – величини сплаченого ПДФО, акцизного збору, єдиного податку, податку на майно, землю та інших податкових надходжень. Відтак, серед надходжень найбільшу питому вагу займає

ПДФО. На початок аналізованого періоду, 2019 році його частка склала 71,52%, на кінець у 2023 році – 76,59%. Найбільші надходження даного податку зафіксовані з доходів у вигляді заробітної плати, які поступово знижуються (з 58,72% у 2019 році до 39,98% у 2023 році). Проте, надходження від грошового забезпечення військовослужбовців зросли з 11,62% у 2019 році до 34,03% у 2023 році зі зрозумілих причин.

Загальна частка акцизного податку протягом аналізованого періоду останніх п'яти років коливається від 9,08% у 2019 році до 5,95% у 2023 році. Основні надходження йдуть з пального, однак у 2022 році помітне значне зниження даної величини – до 1,34%, й тільки у 2023 році показник частково відновився до 3,30%.

Частка єдиного податку стабільна, але спостерігається зменшення з 10,30% у 2019 році до 8,24% у 2023 році. Більшу частину сплачують фізичні особи, зокрема на початок аналізованого періоду у 2019 році їх внесок становив 12 678,6 (9,41%), у 2023 році – 21 028,1 (7,28%).

Податок на майно та плата за землю становлять відносно невелику частку у структурі доходів бюджету громади, але демонструють стабільне зростання протягом аналізованого періоду. У 2023 році дохід від податку на майно збільшився до 8 479,4 тис. грн (2,93%) порівняно з 1 586,0 тис. грн (1,18%) у 2019 році. Водночас надходження від плати за землю зросли з 6 647,1 тис. грн (4,94%) у 2019 році до 13 124,6 тис. грн (4,54%) у 2023 році. Така динаміка свідчить про стабільний дохід від ефективного використання земельних і майнових ресурсів громади, що є важливим джерелом фінансової підтримки бюджету.

Хоч частка складової інших податків та зборів доволі незначна, спостерігається поступовий ріст її числового значення з 4 018,8 тис. грн (2,98%) у 2019 році до 5 065,1 тис. грн (1,75%) у 2023 році.

Основна частина доходів громади формується за рахунок податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), який є ключовим елементом загального фонду. Значний приріст цього податку у 2022-2023 роках був зумовлений

зростанням доходів від грошового забезпечення військовослужбовців. Для наочності, представимо структуру податкових надходжень такого складу детальніше у Табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Структура податкових надходжень бюджету досліджуваної
Чортківської громади за період 2019-2023 рр.**

Стаття доходу	Структура, %				
	2019	2020	2021	2022	2023
ПДФО:	71,52%	71,04%	68,97%	78,15%	76,59%
із доходів у вигляді заробітної плати	58,72%	56,25%	54,97%	47,70%	39,98%
із грошового забезпечення військовослужбовців	11,62%	12,63%	11,05%	27,75%	34,03%
із доходів, інших ніж заробітна плата	0,09%	1,39%	1,84%	2,02%	1,88%
за результатами річного декларування	1,09%	0,77%	1,11%	0,69%	0,70%
Акцизний податок:	9,08%	8,41%	8,32%	4,13%	5,95%
Єдиний податок:	10,30%	10,52%	12,09%	9,41%	8,24%
Податок на майно	1,18%	2,35%	2,47%	2,19%	2,93%
Плата за землю	4,94%	5,42%	5,71%	4,21%	4,54%
Інші податки та збори	2,98%	2,26%	2,44%	1,91%	1,75%
Разом	100%	100%	100%	100%	100%

Аналіз динаміки доходів бюджету Чортківської територіальної громади дозволяє виявити як позитивні аспекти, так і проблемні зони, що потребують уваги для підвищення фінансової стабільності громади. Перш за все, варто відзначити значну залежність громади від загального фонду бюджету, який формується за рахунок податкових надходжень. Особливо важливу роль

відіграє податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), який залишається ключовим джерелом наповнення бюджету. Позитивним аспектом є стабільне зростання цього податку, що зумовлено зростанням доходів від грошового забезпечення військовослужбовців. Це дозволило громаді компенсувати втрати, пов'язані з економічними труднощами попередніх років.

Разом із тим, така залежність від ПДФО є викликом, оскільки зміни у законодавстві, що передбачають вилучення частини цього податку на користь державного бюджету, можуть суттєво вплинути на фінансову спроможність громади. Крім того, недоліком є відносно низька частка спеціального фонду в структурі бюджету, що обмежує можливості громади фінансувати стратегічні проекти за рахунок цільових коштів.

Однією з позитивних рис є поступове зростання доходів від місцевих податків і зборів, а також активне використання земельних ресурсів. Надходження від плати за землю та податку на майно демонструють стабільне зростання, що свідчить про раціональну політику громади у сфері управління власними активами. Водночас, доходи від інших податків і зборів залишаються незначними, що вказує на потребу диверсифікації джерел доходів та пошуку нових можливостей для фінансового зростання.

Серед основних викликів для громади можна виділити залежність від міжбюджетних трансфертів. Хоча їхня частка поступово зменшується, вона все ще залишається значною, що створює додаткові ризики у разі зменшення державної підтримки. Зменшення обсягу освітньої субвенції та інших видів трансфертів впливає на здатність громади забезпечувати соціальні послуги на належному рівні.

У загальному контексті Чортківська ТГ демонструє як позитивні тенденції, так і певні обмеження у фінансовому розвитку. Для подальшого розвитку громада потребує впровадження заходів, спрямованих на диверсифікацію доходів, залучення зовнішніх фінансових ресурсів, розширення бази місцевих податків і зборів, а також підвищення ефективності використання комунальних активів.

2.3. Вплив поточної податкової політики на фінансову стабільність досліджуваної територіальної громади

Вплив поточної податкової політики на фінансову стабільність територіальних громад, зокрема Чортківської громади, є надзвичайно важливим питанням, яке потребує детального аналізу. У сучасних умовах, коли Україна стикається з численними економічними викликами, податкова політика визначає здатність громад забезпечувати належний рівень соціально-економічного розвитку та задовольняти потреби населення.

Податкова система України базується на основі децентралізації, яка значно розширила фінансові повноваження громад, але водночас створила нові виклики. З одного боку, стабільне адміністрування ПДФО забезпечує громаду необхідними фінансовими ресурсами, але з іншого боку, економічні потрясіння або законодавчі зміни можуть суттєво зменшити дохідну частину громади.

Стан інфраструктури громади також залишається проблемою, яка безпосередньо впливає на фінансову стабільність. Багато сільських територій Чортківської громади мають обмежений доступ до якісних доріг, сучасних комунікацій, освітніх та медичних послуг. Низький рівень інфраструктурного розвитку ускладнює економічну активність, знижує привабливість території для інвесторів та створює додаткове навантаження на бюджет через необхідність постійного ремонту або модернізації.

Соціальні виклики також займають значну частину порядку денного громади. Бідність серед населення залишається однією з найгостріших проблем. Згідно з останніми даними, рівень середньої заробітної плати у Тернопільській області, куди входить громада, є одним із найнижчих у країні, що впливає на загальну платоспроможність жителів. Це безпосередньо позначається на доходах громади через зменшення бази оподаткування, особливо ПДФО та єдиного податку.

Незважаючи на ці проблеми, громада демонструє потенціал для розвитку завдяки активній фінансовій політиці. Одним із позитивних

прикладів є зростання надходжень від місцевих податків і зборів. Такі показники свідчать про раціональну політику використання земельних та інших ресурсів громади. Проте частка цих податків у структурі доходів залишається відносно низькою, що свідчить про необхідність подальшого розширення податкової бази та впровадження нових механізмів адміністрування.

Акцизний збір також є важливим джерелом доходів, проте його частка у 2023 році скоротилася до 7,6% через зменшення продажів підакцизних товарів. Це вказує на важливість диверсифікації джерел доходів, адже залежність від одного або двох основних податків створює ризики у разі змін у законодавстві або економічних умовах. Наприклад, у громадах сусідніх областей впровадження податкових стимулів для розвитку малого бізнесу сприяло суттєвому збільшенню доходів від єдиного податку. Чортківська ТГ могла б застосувати подібні практики, стимулюючи підприємництво через зниження податкового навантаження та надання адміністративної підтримки бізнесу.

Попри виклики, пов'язані з податковою політикою, Чортківська ТГ демонструє ефективне управління видатками. Загальний аналіз податкової політики громади показує, що для забезпечення фінансової стабільності необхідно акцентувати увагу на розширенні податкової бази, стимулюванні економічної активності та впровадженні інноваційних підходів до управління доходами та видатками. Підвищення ефективності адміністрування податків, розвиток малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій та інфраструктурна модернізація можуть стати основними кроками на шляху до зміцнення фінансової спроможності громади.

Подальший аналіз структури доходів і видатків Чортківської ТГ у контексті загальноукраїнських показників дозволить краще зрозуміти вплив поточної податкової політики на її фінансову стабільність. Перехід до аналізу конкретних бюджетних даних громади, надасть змогу більш

детально оцінити сильні та слабкі сторони місцевої податкової політики та визначити шляхи її вдосконалення.

Для комплексного розуміння фінансового стану громади, важливо не лише оцінювати доходи, а й проаналізувати структуру та динаміку видатків. Саме видаткова частина бюджету є ключовим фактором у визначенні ефективності управління фінансовими ресурсами, що вимагає подальшого детального дослідження.

Видатки місцевого бюджету здійснюються аналогічно з загального та спеціального фонду з попереднім урахуванням міжбюджетних трансфертів. Аналізуючи дані помічаємо певне коливання бюджетних видатків загального та спеціального фонду, що зростають та спадають у сукупності. Якщо протягом 2019-2021 рр. величина видатків обох фондів поступово спадала, то у 2022 році стався різкий стрибок витратної частини, який ще збільшився у 2023 році.

Варто зазначити, що величина видаткової частини, яка так стрімко зросла у 2022 р., була розподіленою цілком виправдано, адже більше ніж 50% всього доходу того року було перераховано на забезпечення військовослужбовців громади. До того ж, дані доводять, попри те, що у 2023 році величина доходу загального фонду через вилучення ПДФО істотно зменшилася, фінансове управління не скоротило видатки, які все ж продовжували фінансувати військовослужбовців громади, що числяться у збройних силах України. Більше того, попри меншу дохідність у 2023, видаткова частина на фінансування військовослужбовців громади навіть зросла.

Незважаючи на вплив низки зовнішніх факторів, громада щороку спрямовує бюджетні видатки на стабільно визначені ключові сфери: освіту, соціальний захист, житлово-комунальне господарство, державне управління, культуру та мистецтво, охорону здоров'я, а також інші важливі напрямки. Динаміку бюджетних видатків такого ж складу за період п'яти останніх років представимо на Рис. 2.8.

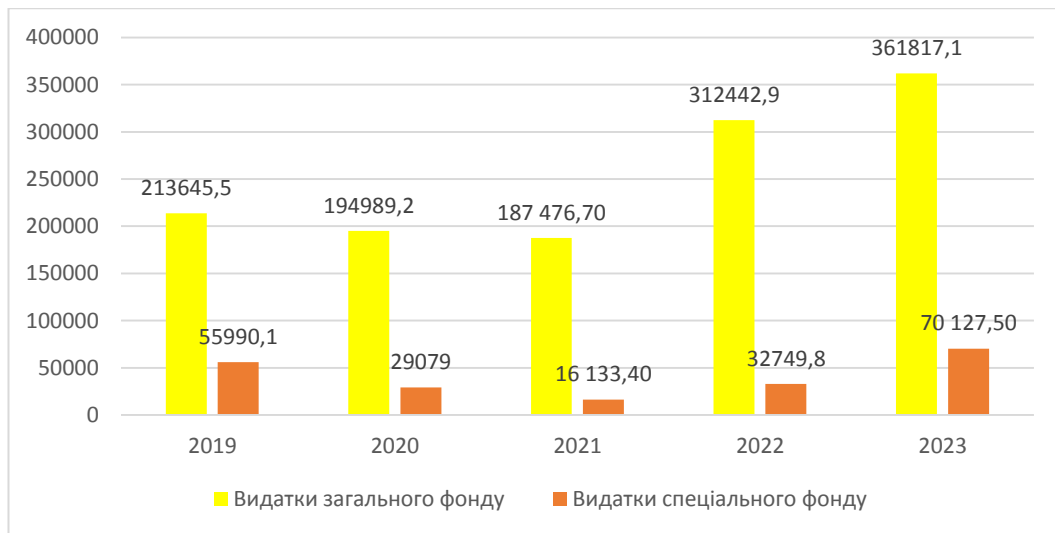

Рисунок 2.8 Динаміка видатків бюджету громади загального та спеціального фонду за період 2019-2023 рр.

Джерело: складено за даними [37]

Найбільша частка видатків бюджету громади припадає на галузь освіти, яка становить 46,5% загального обсягу. Така значна частка свідчить про пріоритетність фінансування освітньої сфери, що охоплює забезпечення дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів продуктами харчування, навчальними матеріалами, проведення ремонтів, а також виплату заробітної плати працівникам галузі. Цей напрямок видатків є критично важливим для забезпечення якісної освіти та розвитку людського капіталу громади.

Другим за значенням напрямком фінансування є галузь культури та спорту, яка отримує 18% бюджетних коштів. Така частка підкреслює важливість підтримки культурного життя громади, розвитку спорту та забезпечення діяльності бібліотек, музеїв і проведення культурних заходів. Підтримка органів місцевого самоврядування займає 15% бюджету. Ці видатки спрямовані на забезпечення ефективного функціонування адміністративного апарату громади, що включає фінансування операційних витрат, забезпечення матеріально-технічної бази та заробітної плати працівників органів влади.

Найменшими за значенням є частки фінансування соціального захисту, житлово-комунального господарства та інших видатків. Видатки соціального захисту (5%) включають допомогу багатодітним, малозабезпеченим,

пенсіонерам, інвалідам та іншим вразливим категоріям населення. Витрати на житлово-комунального господарства (3%) дають змогу фінансувати залучення послуг комунальних служб, ремонт доріг, утримання громадських місць та ряд інших пов'язаних витрат. Категорія інших витрат (4%) забезпечує фінансову підтримку програм сприяння поліції у підвищені рівні безпеки громадян, програм підтримання пожежної безпеки, фінансову підтримку управління соціального захисту Чортківської районної державної адміністрації, сприяння діяльності відділу державного нагляду з безпеки на транспорті тощо.

Середнє значення відсотку відрахованих видатків відносно галузей протягом останніх п'яти аналізованих років зображено на Рис. 2.9.

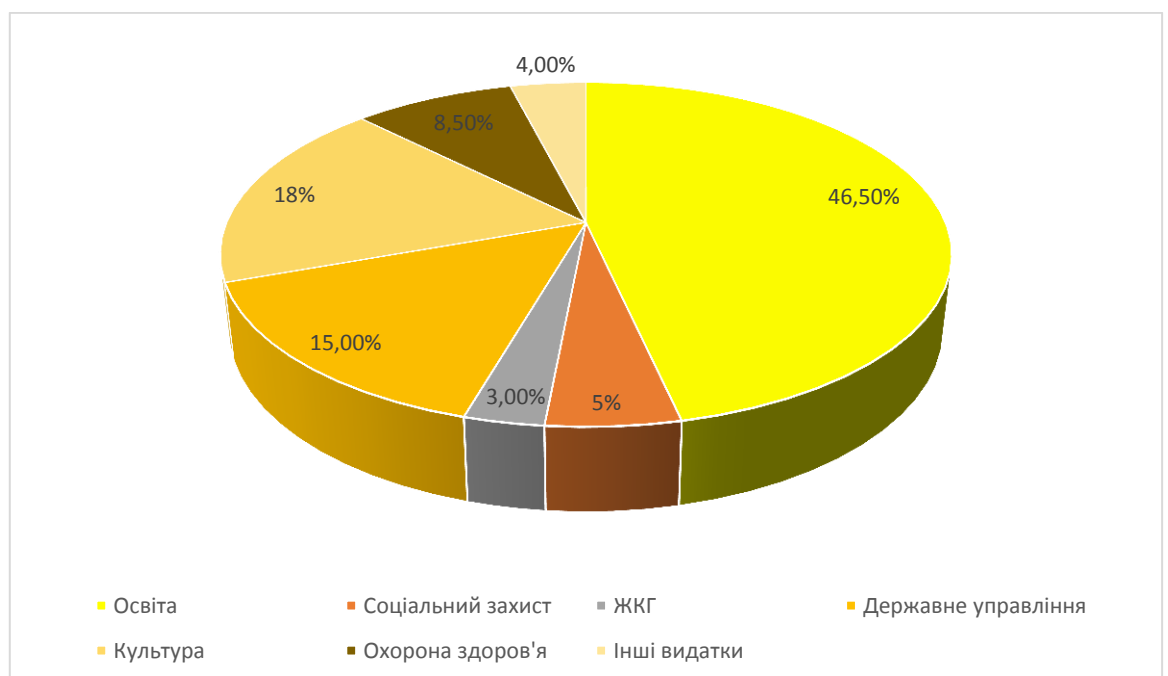

Рисунок 2.9 Структура видатків бюджету загального та спеціального фонду Чортківської ТГ за період 2019-2023 рр.

Джерело: складено за даними [37]

З очевидних причин, серед структури видатків ми не можемо розмістити відсоток фінансування військових цілей й аналізувати його. Хоч згадані галузі несуть другорядне значення в контексті видаткової частини місцевого бюджету у час воєнного стану, все ж вони також мають свою вагу

в структурі аналізу розподілу фінансовим управлінням видатків місцевого бюджету.

Таким чином, розподіл видаткової частини бюджету демонструє спрямованість на задоволення найактуальніших потреб, включаючи забезпечення військовослужбовців та виконання запитів військових частин громади. Водночас аналіз наявних даних свідчить, що фінансове управління громади здійснює розподіл коштів з урахуванням пріоритетів інтересів населення. Це стосується таких ключових напрямів, як освіта, культура, охорона здоров'я, соціальний захист.

Здійснивши аналіз формування та розподілу дохідної й видаткової частини бюджету, можна дійти висновку, що громада раціонально формує та розподіляє бюджетні кошти, орієнтуючись на основні потреби населення та виклики часу.

Висновки до розділу 2

У розділі було детально проаналізовано фінансову спроможність Чортківської ТГ через призму доходів і видатків її бюджету, а також впливу поточної податкової політики на її розвиток. На основі проведеного дослідження можна зробити такі ключові висновки:

Чортківська ТГ демонструє стабільність у формуванні доходів бюджету, що забезпечується переважно податковими надходженнями. Найбільшу частку в структурі доходів загального фонду займає податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), який у середньому становить понад 72% від загальних надходжень. Це свідчить про значну залежність бюджету від економічної активності населення та зайнятості. Незважаючи на складні зовнішні умови, громада змогла забезпечити стабільність цього джерела доходів, що є позитивним показником ефективності її фінансового управління.

Міжбюджетні трансферти залишаються важливим, хоча й поступово зменшуваним джерелом доходів громади. У середньому їхня частка становить близько 21%, що вказує на зростаючу фінансову незалежність громади. Водночас залежність від державних субвенцій, зокрема освітньої, створює додаткові ризики у разі зменшення обсягів таких трансфертів.

Незважаючи на переважання ПДФО, громада демонструє позитивні зрушення у диверсифікації доходів. Зокрема, спостерігається зростання частки надходжень від місцевих податків і зборів, таких як плата за землю та податок на майно. У 2023 році ці джерела продемонстрували зростання порівняно з 2019 роком, що свідчить про раціональне використання місцевих ресурсів. Однак їхній потенціал залишається недооціненим, і громада має розвивати механізми для залучення додаткових коштів.

Видаткова частина бюджету громади розподіляється на стабільно визначені ключові сфери, такі як освіта, соціальний захист, культура, охорона здоров'я та житлово-комунальне господарство. Найбільша частка видатків (46,5%) спрямовується на фінансування освітньої галузі, що свідчить про пріоритетність розвитку людського капіталу. Значна увага приділяється також культурним заходам та спорту, які отримують 18% бюджету. Видатки на підтримку роботи органів місцевого самоврядування становлять 15%, що забезпечує якісне функціонування адміністративного апарату. Такий розподіл свідчить про збалансованість бюджету з урахуванням потреб населення.

Поточна податкова політика значною мірою визначає фінансову стабільність громади. З одного боку, вона забезпечує стабільність основних джерел доходів, таких як ПДФО, місцеві податки та акцизи. З іншого боку, існує необхідність у подальшій оптимізації податкової системи, зокрема в адмініструванні місцевих податків і зборів. Позитивною тенденцією є поступове збільшення частки власних доходів у загальній структурі бюджету, що свідчить про ефективність реалізації реформи децентралізації.

Для подальшого посилення фінансової стабільності Чортківської ТГ доцільно зосередитися на диверсифікації джерел доходів, залученні зовнішніх фінансових ресурсів, розширенні бази місцевих податків і зборів, а також підвищенні ефективності управління бюджетом. Такий підхід дозволить не лише підтримувати наявний рівень фінансової спроможності, але й сприяти довгостроковому соціально-економічному розвитку Чортківської ТГ. Відповідно, необхідно запропонувати дієві механізми зміцнення фінансової спроможності, що буде здійснено у розділі 3 кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Шляхи оптимізації податкової політики територіальних громад

Податкові ресурси кожної об'єднаної територіальної громади формуються комплексно шляхом поєднання ряду джерел доходів. Основою таких надходжень є місцеві податки та збори, акцизи, частина державних податків, яка надходить до місцевого бюджету. Саме періодичні податки на нерухоме майно становлять основу фінансової спроможності місцевих органів влади [40].

Щоб податкова політика громади забезпечувала прогресивно позитивний ефект, слід врахувати повний спектр факторів впливу. Відтак, пропонуємо комбінацію підходів необхідних зовнішніх та локальних змін, що матимуть вплив на ріст міри оптимізації податкової політики громади (Рис. 3.1).

Рисунок 3.1 Комбінація підходів та локальних змін оптимізації податкової політики територіальних громад

Джерело: самостійна розробка автора

Пропоновані підходи технічно посилять ефективність адміністрування. Відтак, розглянемо складові вдосконалення податкової політики територіальних громад, які можна реалізувати.

Податкова автономія територіальних громад вимагає нормативно-правових змін, що дозволять значно підвищити ефективність здійснення податкової політики на місцевому рівні.

Податкова автономія територіальних громад вимагає нормативно-правових змін, що дозволять значно підвищити ефективність здійснення податкової політики на місцевому рівні. У межах чинного законодавства повноваження місцевих органів залишаються обмеженими, що ускладнює реалізацію функцій з адміністрування місцевих податків та зборів. Для вдосконалення ситуації доцільним є розширення повноважень місцевих органів шляхом внесення змін до Податкового кодексу України. Зокрема, глава 6 «Облік платників податків» має бути доповнена положеннями про виконавчі органи місцевого самоврядування, на які покладено функції адміністрування місцевих податків. Аналогічних змін потребують і положення глави 2 Закону «Про повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад», де варто чітко закріпити такі функції.

Окремим важливим аспектом є розподіл повноважень щодо проведення камеральних та документальних перевірок. У контексті місцевого самоврядування це питання має бути врегульоване шляхом внесення змін до глави 8 «Перевірки» Податкового кодексу України. Виконавчі органи місцевого самоврядування повинні мати право здійснювати такі перевірки нарівні з контролюючими органами. У цьому разі забезпечення законності дій та узаконення результатів перевірок стане важливим кроком для підвищення рівня довіри до місцевих органів влади та уникнення оскаржень з боку платників податків.

Значну увагу слід приділити питанням оформлення матеріалів перевірок, що вимагає відповідних змін у статті 86 Податкового кодексу України. Закріплення таких повноважень за виконавчими органами місцевого

самоврядування дозволить підвищити ефективність адміністрування податкових надходжень. Окрім цього, внесення змін до статей, які регулюють питання листування платників податків з контролюючими органами, вимог до податкової звітності та оформлення результатів перевірок, є необхідним для закріплення повноцінної податкової автономії територіальних громад.

Розгляд оскаржень за результатами перевірок також потребує змін у нормативно-правовій базі. Важливим кроком стане уточнення повноважень місцевих органів у контексті відшкодування шкоди, заподіяної протиправними діями чи бездіяльністю органів самоврядування, відповідно до статті 114 Податкового кодексу України. Запровадження механізму відшкодування шкоди за рахунок коштів місцевого бюджету у разі порушень під час адміністрування місцевих податків дозволить забезпечити справедливість та підвищити відповідальність органів місцевого самоврядування.

Для збільшення надходжень до місцевих бюджетів варто розглянути питання перегляду лімітів, визначених для реєстрації платниками податку на додану вартість. Підвищення цього показника до 5 млн грн може сприяти легалізації реалізації товарів, зменшенню ухилень від оподаткування та зростанню податкових надходжень до місцевих бюджетів. Такий крок забезпечить баланс між інтересами підприємців та територіальних громад, сприяючи фінансовій стабільності останніх.

Наступним важливим елементом вдосконалення податкової політики є удосконалення процесу адміністрування на місцях.

Основною проблемою мобілізації податкових ресурсів територіальних громад на сучасному етапі є значна частка доходів громадян, з яких не здійснюється сплата податків. Це створює суттєві втрати для місцевих та державного бюджетів, обмежуючи можливості фінансування соціальних та інфраструктурних проектів.

Одним із ключових чинників цієї проблеми є технічні перешкоди,

пов'язані з доставкою податкових повідомлень платникам. Податкове повідомлення, визначене як письмове повідомлення контролюючого органу про обов'язок платника податків сплатити суму податкового обов'язку, значною мірою надсилається через акціонерне товариство «Укрпошта». Однак це підприємство не несе відповідальності за обов'язкове вручення повідомлень про податок на доходи фізичних осіб, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, місцевий земельний податок тощо. Відсутність механізмів контролю за доставкою таких повідомлень значно ускладнює адміністрування податків і зборів.

Ще однією проблемою є економічна неефективність доставки податкових повідомлень, коли вартість послуг доставки перевищує суму податкового зобов'язання, зазначеного в повідомленні. Це створює додаткові фінансові витрати для місцевих і державного бюджетів, підриваючи їхню стійкість.

Часткове вирішення цієї проблеми забезпечується врученням податкових повідомлень особисто працівниками податкової інспекції, службовцями фінансового управління або іншими представниками органів місцевого самоврядування. Проте виконання цієї функції нерідко відбувається поза межами робочого часу, що не відповідає положенням Кодексу законів про працю України. Зокрема, стаття 31 Кодексу забороняє вимагати від працівників виконання завдань, які не передбачені їхнім трудовим договором або посадовими інструкціями. Це створює конфлікт інтересів і порушує принципи трудового права, адже обов'язки з доставки податкових повідомлень не належать до основних функцій працівників фінансових органів.

Таким чином, вирішення зазначених технічних та організаційних проблем є критично важливим для забезпечення ефективного адміністрування податкових надходжень і зменшення втрат бюджетів різних рівнів.

Нагальною потребою сучасності є діджиталізація процесів

адміністрування податків. З огляду на зазначені проблеми, вирішенням ситуації може стати цифровізація процесу адміністрування податкових повідомлень. Важливим кроком є створення інтегрованої податкової бази, яка міститиме повну інформацію про платників податків, включно з контактними даними. Це дозволить оптимізувати процес комунікації з платниками, підвищити ефективність доставки податкових повідомлень і зменшити витрати, пов'язані з цим процесом.

Запровадження програмного забезпечення, що автоматично формуватиме податкову базу із зазначенням контактних даних платників, значно полегшить роботу фінансових спеціалістів. У такому випадку замість витратного процесу фізичної доставки податкових повідомлень можливим стане використання телефонного чи електронного зв'язку, що забезпечить точну та своєчасну передачу інформації адресатам. Це не лише прискорить процес інформування, але й сприятиме своєчасному виконанню платниками своїх податкових зобов'язань.

Органи місцевого самоврядування за таких умов отримають можливість проводити нарахування податків та надсилати повідомлення безпосередньо до електронного кабінету платника податків. У цих повідомленнях можуть бути детально зазначені всі об'єкти оподаткування, такі як нерухоме майно із зазначенням площ та адрес, земельні ділянки із кадастровими номерами, а також нарахування податку на доходи фізичних осіб, військового збору, єдиного соціального внеску тощо.

Для реалізації цього підходу необхідно створити єдину податкову базу, яка об'єднає всі наявні реєстри та бази даних, зокрема ті, що знаходяться у віданні органів державної влади. Такий підхід забезпечить комплексний доступ до інформації, сприятиме підвищенню прозорості та ефективності адміністрування податкових ресурсів громад, а також зменшить ризики, пов'язані з нерівномірністю та неефективністю нарахувань.

Відповідно, маючи широке коло повноважень, з'явиться необхідність посиленого контролю за результатами діяльності органів місцевого

самоврядування у розрізі їхньої податкової політики.

Для підвищення фінансової стабільності Чортківської ТГ, на нашу думку, доцільно:

- розширити базу місцевих податків і зборів, особливо через стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу;
- залучати додаткові джерела фінансування, зокрема іноземні інвестиції та гранти для реалізації інфраструктурних проєктів;
- підвищувати ефективність адміністрування доходів, запроваджуючи сучасні технології та спрощуючи процедури сплати податків;
- збільшити частку видатків на житлово-комунальне господарство та інфраструктурний розвиток;
- розробити довгострокову стратегію диверсифікації доходів, яка враховуватиме вплив зовнішніх економічних факторів.

Отож, згадані теоретико-методичні підходи до оптимізації податкової політики територіальних громад та пропоновані конкретні зміни в адміністративних, нормативно-правових та технічних аспектах працюватимуть. Проте, водночас навіть такі зміни можуть бути недостатніми для досягнення повноцінної фіскальної спроможності територіальної громади. Для забезпечення довготривалого та глибокого ефекту від запроваджених заходів варто це комбінувати з більш ширшими можливостями.

3.2 Формування механізму залучення додаткових фінансових ресурсів на основі державно-приватного партнерства

Незмінною складовою стійкої фіскальної політики громади є постійне нарощення фінансових ресурсів. Ефективнішим воно може бути шляхом реалізації державно-приватного партнерства у громаді, теоретичні засади функціонування якого описані в розділі 1.

Залучені фінансові ресурси таким чином, на нашу думку, мають ряд фіскальних переваг, зокрема:

- підвищення ефективності використання коштів платників податків;
- додаткові податкові надходження від господарської діяльності приватних партнерів;
- оптимізація витрат бюджету;
- зменшення податкового боргу;
- розширення податкової бази на фоні росту й розвитку інфраструктури та економічної активності.

До того ж, така співпраця забезпечує й ряд інших переваг обоим партнерам (Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Переваги державного-приватного партнерства для органів місцевого самоврядування та приватного сектора

Для органів місцевого самоврядування	Для приватного партнера
– додатково залучені інвестиції; – оптимізація видатків бюджету; – оптимізація прозорості та контролю; – ріст економічної активності; – стимулювання бізнесу; – запозичення досвіду приватних компаній.	– можливість спрощеного доступу до оренди та/або експлуатації об'єктів інфраструктури комунальної власності; – спрощена процедура співпраці з органами місцевого самоврядування; – можливі довготривалі контракти; – податкові пільги; – гарантії окупності вкладень; – розподіл ризиків; – отримання кредитів під державні гарантії.

Джерело: складено автором самостійно на основі [45]

Відтак, реалізація програм державно-приватного партнерства на території громади матиме позитивний ефект на її податкову політику та буде вигідною усім сторонам.

За даними міністерства економіки України станом на 01.01.2024 на умовах ДПП укладено 198 договорів, з яких сьогодні реалізується 22 (10 концесійних договорів, 6 договорів про спільну діяльність, 6 інші договори), 166 договорів не реалізується (115 не виконується, 51 розірвані/закінчився термін дії), 10 призупинені у зв'язку зі збройною агресією російської федерації [46]. Реалізацію жодного такого договору не було зафіксовано серед громад Тернопільської області.

Способи здійснення державно-приватного партнерства включають:

- концесії;
- будівництво-експлуатація-передача;
- фінансування через державні гарантії;
- спільні підприємства;
- інвестиційні облігації;
- державне співфінансування;
- оренда/експлуатація об'єктів інфраструктури державної власності та комунальних активів;
- спонсорство чи благодійність;
- франчайзинг;
- гранти та допомога міжнародних партнерів;
- плата за послуги
- фінансування шляхом застосування механізму ендаумент-фондів.

Забезпечення достатніх фінансових ресурсів є ключовим чинником для функціонування територіальних громад. Для визначення оптимальних джерел і методів фінансування корисним є досвід зарубіжних країн. Наприклад, у Канаді була запропонована типологізаційна модель фінансування, яка враховує поведінку держави в управлінні фінансовими потоками. Вона включає моделі, засновані на стимулюванні спонсорства, делегуванні фінансування посередницьким структурам або залученні приватного капіталу через фіскальні інструменти.

У низці країн, таких як США та Швейцарія, стимулюється спонсорство і меценатство за рахунок податкових пільг, що дозволяє залучати кошти на проєкти соціального значення. У Великобританії та Ірландії держава делегує частину своїх повноважень незалежним посередницьким структурам, які на основі встановлених критеріїв розподіляють бюджетні кошти. Польща демонструє підхід активного формування політики через державний апарат управління, зосереджуючи увагу на комплексних рішеннях для забезпечення соціально-економічного розвитку.

В умовах дефіциту державного бюджету найбільш ефективним є багатоканальне фінансування, яке включає міжбюджетні трансферти, державно-приватні партнерства та залучення приватного капіталу. Успішність державних заходів багато в чому залежить від ефективного використання потенціалу приватного спонсорства та меценатства. Водночас держава має створювати умови для розвитку партнерств із бізнесом і громадськими організаціями для забезпечення комплексного підходу до фінансування соціально важливих сфер.

Державно-приватне партнерство є універсальним механізмом, що сприяє мобілізації фінансових і організаційних ресурсів. Воно дозволяє знизити залежність від бюджетних коштів та підвищити ефективність реалізації соціальних програм, що є особливо актуальним в умовах обмежених фінансових ресурсів. Для розвитку таких партнерств важливо створювати сприятливі умови, зокрема через стимулювання конкуренції між постачальниками соціально значущих послуг і залучення до цього процесу різних організацій, включаючи бізнесові структури.

Цей підхід, заснований на міжнародному досвіді, дозволяє громадам ефективно використовувати наявні ресурси, підвищуючи їхню фінансову стійкість та сприяючи довгостроковому соціально-економічному розвитку. Залежно від потреб громади чи проєкту, може бути використаний один або

кілька способів залучення коштів у межах державно-приватного партнерства.

На нашу думку, найбільш ефективним способом залучення коштів в рамках державно-приватного партнерства для нашої громади буде застосування механізму ендаумент-фондів.

Ендаумент-фонди, як фінансовий інструмент, широко використовуються у світі для забезпечення довгострокової фінансової стабільності організацій, таких як університети, бібліотеки та музеї. Перший офіційно зафіксований ендаумент був створений у 1649 році випускниками Гарвардського університету, які передали земельну ділянку на підтримку навчального закладу. У США, де ендаумент-фонди отримали найбільший розвиток, їхня діяльність регулюється Уніфікованим законом, що передбачає формування активів у вигляді грошей, цінних паперів, нерухомості та інших матеріальних ресурсів.

У США існує кілька типів ендаументів: класичні, цільові та квазіендаументи. Класичні фонди зберігають основну суму пожертви недоторканою, використовуючи лише дохід від неї. Цільові ендаументи дозволяють використовувати частину або всю суму після виконання певних умов, тоді як квазіендаументи створюються самими організаціями з власних активів і можуть бути використані за потреби. Основною перевагою ендаументів є забезпечення регулярного фінансування на довгостроковій основі, що підвищує фінансову стійкість організацій. Водночас, цей механізм має і недоліки, такі як фінансові ризики, залежність від ситуації на фондовому ринку та необхідність високої кваліфікації управлінського персоналу.

На нашу думку, за умови впровадження запропонованих вище рекомендацій, застосування ендаумент-фондів в Україні є цілком можливим. Однак, на основі проведеного аналізу, найбільш ефективним є використання досвіду США, описаного раніше. У загальних рисах логічну схему функціонування такого фонду можна зобразити на рисунку 3.2.

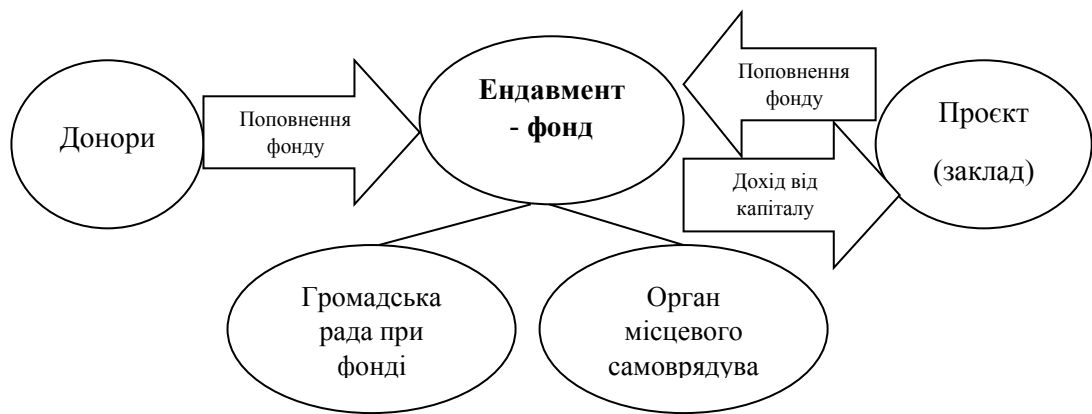

Рисунок 3.2 Схема роботи ендавмент-фондів на рівні територіальних громад

Джерело: самостійна розробка автора

Формування ендавмент-фонду має відбуватися не лише за рахунок грошових коштів, а й через залучення різноманітних матеріальних і нематеріальних активів. Такий підхід сприятиме залученню ресурсів, які раніше не використовувалися або використовувалися недостатньо ефективно. Крім того, створення ендавмент-фондів забезпечить розвиток благодійництва завдяки їх прозорому і публічному характеру, що буде підтримано створенням громадських спостережних рад при фондах для контролю за ефективністю та доцільністю використання ресурсів.

Принциповим є те, що ініціатором створення ендавмент-фонду може виступати територіальна громада, зокрема використовуючи власні активи, які на певному етапі не використовуються або не приносять належного економічного ефекту. Такі фонди можуть створюватися як для фінансування окремих ініціатив громади, так і для забезпечення сталого розвитку громади в цілому на рівні бюджетного фінансування. У цьому випадку має бути визначений чіткий перелік ініціатив, які отримуватимуть фінансування, а також встановлені принципи розподілу доходів, зокрема процентні ставки.

Управління ендавмент-фондом повинно здійснюватися з урахуванням обсягів та видів залучених ресурсів. У разі значних капіталовкладень

доцільно передбачити створення окремого органу управління, що забезпечить ефективне та прозоре адміністрування фонду.

Для впровадження ендавмент-фондів у громадах України важливо створити сприятливе законодавче середовище. Серед основних кроків слід виділити запровадження податкових пільг для меценатів і спонсорів, які стимулюватимуть їхню участь у фінансуванні. Важливим також є залучення громадськості через створення наглядових рад, що забезпечуватимуть прозорість використання коштів. Формування фондів може відбуватися не лише через грошові пожертви, але й завдяки залученню матеріальних і нематеріальних активів, які раніше не використовувалися продуктивно. Такий підхід дозволить мобілізувати ресурси, що сприятиме фінансовій незалежності громад і стабільному розвитку їхніх соціально важливих проєктів.

Ендавмент-фонди в українських реаліях можуть стати важливим інструментом довгострокового фінансування, однак їх впровадження потребує ретельної підготовки та адаптації міжнародного досвіду. Успішне впровадження ендавментів дозволить не лише забезпечити фінансову стійкість громад, але й залучити додаткові ресурси для реалізації стратегічних ініціатив, створюючи міцну основу для соціально-економічного розвитку.

3.3. Економіко-математичне моделювання результатів впровадження соціального проєкту та його вплив фінансовий потенціал громади

Розвиток та залучення інвестицій є стратегічними завданнями для Чортківської міської громади, адже вони сприяють економічній стабільності та підвищенню якості життя мешканців. Інвестиції у виробництво, безумовно, мають високий потенціал, проте громада може здебільшого лише стимулювати цей напрямок. Натомість реальну можливість залучення коштів

можна досягти через реалізацію соціальних проєктів, які поєднують у собі соціальний та економічний ефекти. Такі проєкти дозволяють мобілізувати державні й приватні ресурси, а також сприяють збільшенню податкових надходжень до місцевого бюджету завдяки створенню нових робочих місць та розвитку суміжних галузей.

Одним із таких соціальних проєктів є створення лікувального реабілітаційного центру для ветеранів війни, який є важливим не лише з точки зору соціального захисту, але й економічного розвитку громади. Центр забезпечить якісну реабілітацію та медичну допомогу ветеранам війни та іншим групам населення, які потребують спеціалізованого лікування, зокрема маломобільним верствам. Водночас проєкт сприятиме розвитку медичної інфраструктури, створенню нових робочих місць та залученню додаткових фінансових ресурсів у громаду.

Реалізація такого центру допоможе вирішити існуючі проблеми охорони здоров'я, зокрема недостатню кількість спеціалізованих закладів, низький рівень доступності послуг та слабку інфраструктуру. Це сприятиме не лише покращенню добробуту вразливих категорій населення, але й стане вагомим економічним драйвером для громади через зростання податкових надходжень і зміцнення фінансової спроможності. Таким чином, інвестиції у соціальні проєкти, такі як лікувально-реабілітаційний центр, є ефективним інструментом для досягнення сталого розвитку Чортківської громади.

Пропонуємо проєкт, який передбачає фінансування через створення ендаумент фонду, який функціонуватиме на основі державно-приватного партнерства. Такий підхід дозволяє забезпечити довгострокову стійкість фінансування проєкту та стабільність його функціонування. За попередніми розрахунками, загальна вартість проєкту становитиме 500 млн грн, що відповідає витратам на реалізацію подібних ініціатив в інших регіонах України. Зокрема, ці показники базуються на аналізі аналогічних проєктах, зокрема «Незламні» у Львові. Вартість включає витрати на реконструкцію корпусу міської лікарні, оснащення сучасним медичним обладнанням,

створення зон «безбар'єрності», а також початкові витрати на запуск роботи центру. Такі дані є обґрунтованими й враховують середні ринкові показники для соціально-медичних проєктів.

Окрім забезпечення реабілітаційної підтримки для ветеранів війни, проєкт передбачає створення інфраструктури, яка враховує потреби маломобільних громадян. Це має ключове значення, адже доступність громадських місць і медичних закладів є важливою складовою інтеграції таких груп у соціальне середовище. Водночас, проєкт сприятиме зміцненню людського капіталу громади, оскільки якісна реабілітація дозволяє ветеранам швидше повернутися до активного соціального й економічного життя.

Основним джерелом доходу для забезпечення діяльності Центру стане річна дохідність ендаумент фонду, яка розрахована на рівні 10%. Модель ендаументу є перевіреним інструментом сталого фінансування, оскільки дозволяє акумулювати кошти в довгостроковій перспективі, зберігаючи основний капітал і використовуючи тільки його дохід для фінансування операційних витрат. Такий підхід гарантує фінансову незалежність проєкту від коливань бюджетних або грантових ресурсів.

Проте ключовим викликом для реалізації цієї ініціативи є забезпечення наповнення ендаумент фонду. Залучення 500 млн грн потребує чіткого обґрунтування ефективності та користі проєкту. Серед проблем, які постають перед розробниками, є недостатність інструментів для оцінки соціального та економічного ефекту проєкту. На відміну від стандартних капіталовкладень у комерційні проєкти, соціальні ініціативи, як правило, мають більш розпорошений і тривалий ефект, що ускладнює його кількісну оцінку.

Водночас важливою проблемою є недостатній рівень обізнаності потенційних інвесторів і донорів про переваги участі в подібних проєктах. Для ефективного залучення фінансування потрібно розробити детальну комунікаційну стратегію, яка пояснює, чому інвестиції в ендаумент фонд є вигідними як із точки зору соціального, так і з точки зору економічного впливу. Особливої уваги потребує обґрунтування внесення змін до

податкового кодексу, які б дозволили закріпити місцевий збір або спеціальний податок для наповнення ендаументів.

Ендаумент фонд є ключовим фінансовим інструментом проекту. З урахуванням початкового вкладу 500 млн грн та річної дохідності 10%, за три роки капіталізація фонду становитиме 665,5 млн грн. Це обчислюється за формулою складних відсотків 3.1:

$$S = P (1 + r)^n \quad (3.1)$$

У формулі 3.1: (P) — початковий вклад, (r) — річна дохідність, (n) — кількість років капіталізації. Щорічний дохід після завершення капіталізації становить 66,55 млн грн.

Додатковий економічний ефект створюється через податкові надходження від нових робочих місць. Проект передбачає створення 100 робочих місць із середньою зарплатою 15 000 грн/місяць. Річний фонд зарплати становить 18 млн грн. З цього фонду громада отримує податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) у розмірі 18% і військовий збір у розмірі 5%. Таким чином, загальні податкові надходження складають (Податки = ПДФО + Військовий збір = 3.24 + 0.9 = 4.14) млн грн на рік (Табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Фінансові показники проекту

Показник	Значення
Капіталізація ендаументу	665,5 млн грн
Щорічний дохід фонду	66,55 млн грн
Загальні податкові надходження	4,14 млн грн

Соціальний ефект проекту включає якісну реабілітацію для 1850 осіб щорічно. Також створення зон «безбар'єрності» забезпечить доступність інфраструктури для 3700 маломобільних осіб, або 10% населення. Завдяки покращенню соціальних умов очікується зменшення міграційних потоків із громади, що сприяє стабільності трудового потенціалу (Табл.3.3).

Робочі місця, кількість місць

Галузь	Кількість місць
Центр	100
Суміжні галузі	50

Проведення аналізу передбачає врахування коефіцієнта детермінації, який визначається рівнянням 3.5:

$$R^2 = 1 - \Sigma (Y_i - \hat{Y}_i)^2 / \Sigma (Y_i - \bar{Y})^2, \quad (3.5)$$

де $\hat{Y}_i$ — передбачуване значення Y .

Моделювання показників відбувається на базі сценарного аналізу, який передбачає врахування зміни базових показників (3.6):

$$\begin{aligned} Y_o &= a + b_1X_o + b_2X_o + b_3X_o + b_4X_o \\ Y_e &= a + b_1X_{1e} + b_2X_{2e} + b_3X_{3e} + b_4X_{4e} \end{aligned} \quad \left. \vphantom{\begin{aligned} Y_o &= a + b_1X_o + b_2X_o + b_3X_o + b_4X_o \\ Y_e &= a + b_1X_{1e} + b_2X_{2e} + b_3X_{3e} + b_4X_{4e} \end{aligned}} \right\} (3.6)$$

Хід розрахунків:

1. Дані, які використовуються у моделі:

- $X_1 = 500$ млн грн;
- X_2 : 10% (базовий), 12% (оптимістичний), 8% (песимістичний);
- $X_3 = 15000$ грн;
- X_4 : 100 (базовий), 120 (оптимістичний), 90 (песимістичний);
- Коефіцієнти моделі: $b_1 = 0.75$, $b_2 = 0.20$, $b_3 = 0.40$, $b_4 = 0.65$.

2. Розрахунки для кожного сценарію

А). Оптимістичний сценарій

Підставляємо дані:

$$Y = 0 + 0,75 \times 500 + 0,20 \times 0,12 + 0,40 \times 15000 + 0,65 \times 120$$

Розрахунок:

$$Y = 375 + 0.024 + 6000 + 78 = 6453,024 \text{ млн грн.}$$

При підвищенні річної дохідності фонду до 12% та збільшенні кількості робочих місць до 120 економічний ефект становить 6453,024 млн грн.

Б). Базовий сценарій

$$Y = 0 + 0,75 \times 500 + 0,20 \times 0,10 + 0,40 \times 15000 + 0,65 \times 100$$

Розрахунок:

$$Y = 375 + 0,02 + 6000 + 65 = 6440,02 \text{ млн грн.}$$

При збереженні поточних умов річний економічний ефект становить 6440,02 млн грн.

В). Песимістичний сценарій

Підставляємо дані:

$$Y = 0 + 0,75 \times 500 + 0,20 \times 0,08 + 0,40 \times 15000 + 0,65 \times 90$$

Розрахунок:

$$Y = 375 + 0.016 + 6000 + 58.5 = 6433,516 \text{ млн грн.}$$

У разі зниження дохідності до 8% та скорочення кількості робочих місць до 90 економічний ефект зменшиться до 6433.516 млн грн.

Найбільший вплив на економічний ефект мають розмір ендаумент фонду X_1 і кількість робочих місць X_4 . Навіть у песимістичному сценарії економічний ефект залишається стабільним (6433,516 млн грн). Для максимізації ефекту рекомендовано збільшувати ендаумент фонд та стимулювати створення робочих місць. Модель підтверджує свою адекватність, оскільки коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,993$ вказує на високу точність прогнозів.

Отже, досліджено три сценарії розвитку: оптимістичний, базовий і песимістичний. В оптимістичному сценарії дохідність фонду збільшується до 12%, а кількість робочих місць зростає до 120, що забезпечує щорічний дохід у 72 млн грн і податкові надходження 45 млн грн. Базовий сценарій передбачає збереження поточних параметрів, забезпечуючи 66,55 млн грн доходу й 4,14 млн грн податкових надходжень. У песимістичному сценарії дохідність знижується до 8%, а кількість робочих місць скорочується до 90, що зменшує дохід до 5,9 млн грн і податкові надходження до 3,9 млн грн.

Побудуємо діаграму для візуалізації впливу факторів на економічний ефект (Рис. 3.3).

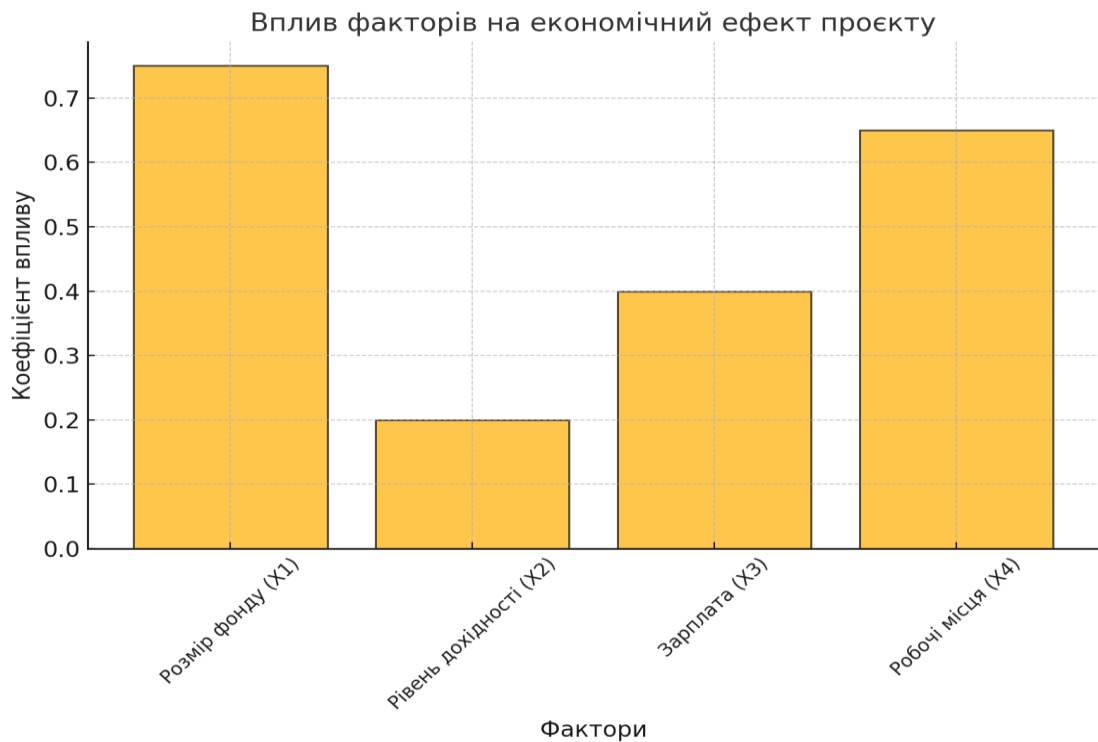

Рисунок 3.3 Вплив факторів на економічний ефект проєкту на основі кореляційного аналізу

На діаграмі показано вплив основних факторів на економічний ефект проєкту. Як видно, найбільший вплив має розмір ендаумент фонду (X1) та кількість робочих місць (X4). Це підтверджує важливість збільшення фінансування і стимулювання зайнятості для максимізації економічного ефекту.

Дослідження підтвердило значний економічний і соціальний ефект реалізації проєкту створення лікувального реабілітаційного центру. Основними висновками є такі:

- проєкт забезпечує щорічний дохід у 66,55 млн грн і податкові надходження 4,14 млн грн, що має стійкий позитивний вплив на фінансовий стан громади;
- кореляційний аналіз довів, що ключовими факторами успіху є розмір фонду та кількість створених робочих місць, які мають найбільший вплив на економічний ефект;
- соціальний ефект включає покращення доступу до медичних послуг, підвищення інклюзивності та зниження міграції.

Загалом, проєкт демонструє високу ефективність навіть за песимістичних сценаріїв. Результати підтверджують необхідність активного залучення інвестицій і розширення ініціатив соціально-економічного спрямування.

Наповнення ендаументу для фінансування реабілітаційного центру в Чортківській ТГ є ключовим завданням, що вимагає комплексного підходу до залучення коштів. Оскільки ендаумент є довгостроковим інструментом фінансування, важливо забезпечити стабільність його наповнення через різноманітні джерела, включаючи державне фінансування, внески приватних інвесторів, підтримку міжнародних організацій, а також місцеві інструменти збору коштів. Особливий акцент варто зробити на впровадженні локального збору на рівні громади як інноваційного джерела фінансування ендаументів.

Одним із основних джерел наповнення ендаументу може бути державне фінансування. Участь держави є важливим сигналом для залучення інших учасників, оскільки демонструє серйозність намірів і відповідальність за довгостроковий успіх проєкту. Державні кошти можуть становити базову частину ендаументу, створюючи основу для подальшої капіталізації. Підтримка такого проєкту відповідає національним стратегічним пріоритетам, зокрема реабілітації ветеранів війни, зміцненню соціальної інфраструктури та створенню робочих місць. Уряд може розглянути впровадження механізмів прямого співфінансування або створення умов для податкових стимулів для бізнесу та фізичних осіб, які здійснюють внески до фонду.

Приватний сектор також може відігравати важливу роль у наповненні ендаументу, особливо через механізми корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Для залучення бізнесу необхідно чітко показати переваги участі у проєкті, зокрема можливість покращити репутацію, отримати податкові пільги та брати участь у вирішенні соціально важливих завдань. Залучення великих локальних компаній або національних корпорацій може здійснюватися через проведення бізнес-форумів,

презентацій, а також укладання меморандумів про співпрацю. Крім того, внески від бізнесу можуть супроводжуватися іменними визнаннями, наприклад, назвою кімнат або відділів Центру на честь спонсорів.

Підтримка міжнародних організацій є ще одним важливим напрямом. Організації, такі як ООН, Червоний Хрест, USAID та інші, часто фінансують проєкти з підтримки ветеранів, соціальної інклюзії та розвитку медичної інфраструктури. Для залучення таких ресурсів необхідно підготувати заявку, яка чітко демонструє довгостроковий вплив проєкту, його відповідність міжнародним стандартам та сталим цілям розвитку. Прозорість і звітність у роботі ендаументу є критично важливими для міжнародних донорів, тому акцент слід зробити на системі управління фондом.

Окремої уваги заслуговує впровадження місцевого збору як механізму наповнення ендаументу. Цей інструмент може бути реалізований у формі невеликого додаткового збору, закріпленого на рівні місцевого бюджету. Наприклад, це може бути 0.5% з продажів певних категорій товарів чи послуг або щорічний благодійний внесок для фізичних і юридичних осіб у розмірі, визначеному місцевою радою. Такий збір, з одного боку, забезпечить сталий потік коштів до ендаументу, а з іншого - залучить громаду до співфінансування важливого соціального проєкту. Для обґрунтування такої ініціативи до податкового кодексу потрібно представити розрахунки, які демонструють мінімальний фінансовий вплив на місцевий бізнес і населення, але значний соціальний ефект від реалізації проєкту.

Аргументи на користь запровадження місцевого збору ґрунтуються на досвіді країн із подібною практикою. Наприклад, у США діють локальні податки на підтримку громадських ініціатив, які дозволяють акумулювати значні кошти для соціальних і освітніх програм. Прозорість збору та його цільове використання є ключовими чинниками успіху. Доцільно розглянути можливість створення спеціального наглядового органу або громадської ради, яка забезпечуватиме контроль за використанням коштів, що підвищить довіру громадян до нового механізму.

Крім того, впровадження місцевого збору слід супроводжувати активною інформаційною кампанією. Мешканці громади повинні розуміти, що їхній внесок сприятиме розвитку важливої соціальної інфраструктури, яка безпосередньо покращить якість їхнього життя. Використання сучасних інструментів, таких як платформи для мікродонацій, дозволить зробити процес внесків максимально зручним і прозорим.

Таким чином, наповнення ендаументу для реабілітаційного центру є завданням, яке вимагає синергії зусиль держави, бізнесу, міжнародних організацій і громади. Впровадження місцевого збору є перспективним інструментом, що забезпечує стійке фінансування проєкту та зміцнює соціальну згуртованість громади. Ця ініціатива потребує ретельного законодавчого оформлення та прозорої реалізації, що дозволить створити модель успішного співфінансування соціальних проєктів у майбутньому.

Висновки до розділу 3

Отже, в сучасних умовах актуалізується важливість оптимізації податкової політики, яка має базуватися на поєднанні місцевих ініціатив та державних змін. Зокрема, впровадження податкової автономії та цифровізації процесів адміністрування доходів дозволить громадам збільшити податкову базу, зменшити втрати бюджету через недосконалість механізмів і покращити фінансове планування. Удосконалення нормативно-правової бази, зокрема змін до Податкового кодексу України, сприятиме зміцненню фінансової спроможності територіальних громад, надаючи їм ширші можливості для контролю та адміністрування місцевих податків.

Особливу увагу у розділі приділено питанням мобілізації додаткових фінансових ресурсів. Запропоновано використовувати інструменти державно-приватного партнерства та ендаумент-фондів для фінансування соціально значущих проєктів. Реалізація таких ініціатив не лише забезпечує довгострокове стабільне фінансування, а й створює соціальний та

економічний ефекти, як, наприклад, у випадку лікувально-реабілітаційного центру для ветеранів війни. Окрім безпосередньої соціальної допомоги, створення центру сприятиме мобілізації ресурсів, створенню нових робочих місць, зміцненню людського капіталу та підвищенню рівня податкових надходжень.

Економіко-математичне моделювання, проведене в межах розділу, підтверджує ефективність впровадження таких механізмів, як ендаумент-фонди. У базовому сценарії фонд забезпечує значний щорічний дохід і суттєві податкові надходження, що позитивно впливає на фінансову спроможність громади. Реалізація цих інструментів дозволяє громадам знизити залежність від зовнішніх джерел фінансування та сформувати основу для довгострокового сталого розвитку.

Успішність запропонованих ініціатив залежить також від прозорості процесів та залучення підтримки громадськості й міжнародних партнерів. Прозора система звітності та ефективна комунікаційна стратегія забезпечать довіру з боку жителів громади, а також стимулюватимуть інвестування. Таким чином, комплексний підхід до формування фіскальної політики, реалізації соціальних проєктів і впровадження інноваційних фінансових механізмів стане запорукою довгострокового соціально-економічного розвитку громади.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1 Стан охорони праці Чортківської об'єднаної територіальної громади

Охорона праці є однією з ключових сфер забезпечення безпеки життєдіяльності мешканців Чортківської об'єднаної територіальної громади (ОТГ). Вона охоплює заходи, спрямовані на створення безпечних та здорових умов праці для працівників установ, підприємств та організацій, які функціонують у межах громади. У сучасних умовах особлива увага приділяється дотриманню нормативних актів з охорони праці, моніторингу стану робочих місць, а також навчання персоналу основним правилам безпеки [47].

Основні проблеми та стан охорони праці у громаді полягають в наступному:

1. Інфраструктура охорони праці. У Чортківській ОТГ діють численні освітні, медичні та комунальні установи, а також підприємства сільського господарства, торгівлі й промисловості. Значна частина об'єктів потребує модернізації виробничих приміщень і технічного обладнання відповідно до сучасних стандартів безпеки. Основними проблемами залишаються зношеність обладнання, недостатнє технічне забезпечення робочих місць та недотримання норм безпеки під час виконання небезпечних робіт.

2. Навчання з питань охорони праці. У громаді регулярно проводяться тренінги та інструктажі з охорони праці для працівників, зокрема в медичних закладах, школах та комунальних підприємствах. Проте, через недостатнє фінансування, якість навчальних матеріалів і частота таких заходів залишаються недостатніми.

3. Моніторинг дотримання нормативів. Здійснюється регулярний нагляд за дотриманням законодавства про охорону праці у громадах, але існують випадки порушення санітарно-гігієнічних та технічних норм на підприємствах. Відсутність достатньої кількості кваліфікованих спеціалістів у сфері охорони праці також є серйозною проблемою.

4. Медичне забезпечення. У Чортківській громаді функціонують кілька медичних закладів, які надають первинну та вторинну медичну допомогу, у тому числі обстеження працівників. Однак, через обмежений бюджет, медичне обладнання та засоби для оцінки стану працівників не завжди відповідають сучасним вимогам.

5. Аварійно-рятувальні служби. Громада має координацію з місцевими підрозділами Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС). Ці служби забезпечують оперативне реагування на аварійні ситуації, але технічна база цих підрозділів також потребує оновлення.

Для покращення стану охорони праці в Чортківській ОТГ виокреслимо перспективи розвитку. На нашу думку, громаді рекомендовано:

- провести комплексну оцінку стану робочих місць і розробити план їх модернізації;
- запровадити регулярні навчання з питань охорони праці, залучивши сучасні інтерактивні методи;
- розробити програму фінансування заходів з охорони праці, орієнтовану на оновлення технічної бази підприємств;
- підвищити рівень медичного забезпечення працівників шляхом придбання сучасного діагностичного обладнання;
- зміцнити співпрацю з аварійно-рятувальними службами для забезпечення їх необхідними ресурсами.

Підвищення стандартів охорони праці сприятиме створенню безпечного та комфортного середовища для життя і роботи мешканців громади, що позитивно вплине на її загальний розвиток.

4.2 Захист населення ОТГ від звичайних засобів ураження у воєнний час

У сучасних умовах військової агресії питання захисту населення від звичайних засобів ураження стає особливо актуальним для громад, зокрема й для Чортківської міської об'єднаної територіальної громади (ОТГ).

Як правило, до звичайних засобів ураження належать артилерійські снаряди, мінометні міни, авіабомби, реактивні системи залпового вогню, а також уламки, які виникають під час вибухів.

Розглянемо детальніше їх вплив та наслідки застосування.

1. Артилерійські снаряди та мінометні міни.

Вибухи від артилерійських снарядів можуть спричиняти значні пошкодження будівель, інфраструктури, а також серйозні травми серед цивільного населення через ударну хвилю, осколки та пожежі.

2. Авіаційні бомби. Потужність авіабомб значно більша, ніж у артилерійських снарядів. Вони здатні завдавати руйнувань на великих площах, створюючи серйозну небезпеку для населення.

3. Реактивні системи залпового вогню (РСЗВ). Системи типу «Град», «Ураган» чи «Смерч» застосовуються для масованих атак, що можуть викликати значні руйнування та численні втрати серед цивільних.

4. Осколки та ударна хвиля. Навіть непряме влучання вибухового засобу може спричинити поранення уламками та травми через падіння уламків будівель.

Захист населення Чортківської ТГ від таких засобів ураження передбачає комплекс заходів з інформування, евакуації, інженерного облаштування укриттів і забезпечення засобів індивідуального захисту.

Для захисту населення громади реалізується наступне:

1. Інформування населення – Чортківська ТГ організовує навчання та розповсюджує інформацію щодо дій під час обстрілів. Зокрема, оперативні

сповіщення про небезпеку здійснюються через систему мобільного зв'язку, радіо та соціальні мережі.

2. Укриття та бомбосховища – у громаді проводиться інвентаризація укриттів та створення нових захисних споруд. Бомбосховища обладнуються вентиляційними системами, запасами води, їжі та медикаментів.

3. Евакуація населення – розроблено маршрути евакуації на випадок масованих обстрілів. Евакуаційні заходи координуються з органами державної влади та сусідніми громадами. Для вразливих категорій населення (дітей, людей похилого віку) організовуються спеціальні евакуаційні групи.

4. Засоби індивідуального захисту (ЗІЗ) – населення забезпечується базовими ЗІЗ, такими як шоломи та бронежилети, у разі особливої небезпеки. Також видаються рекомендації щодо облаштування особистих укриттів.

5. Медична допомога – у Чортківській ТГ функціонує координація медичних установ із забезпечення швидкої допомоги у випадку масових травмувань. Лікарні оснащуються додатковими запасами медикаментів для надання допомоги постраждалим.

6. Навчання населення – регулярно проводяться тренінги для громадян щодо першої домедичної допомоги, дій під час обстрілів та евакуації.

7. Психологічна допомога – для подолання психологічних наслідків воєнних дій у громаді функціонують центри психологічної підтримки.

Такі заходи є доволі ефективними. Проте, Чортківська ТГ все ще активно працює над розширенням системи захисту населення у воєнний час. Адже, удосконалення координації між службами цивільного захисту та місцевими жителями є важливим кроком до зменшення ризиків для життя і здоров'я населення.

Висновки до розділу 4

У цьому розділі було розглянуто систему охорони праці та безпеки у надзвичайних ситуаціях у Чортківській ТГ. Встановлено, що стан охорони

праці у громаді потребує значного покращення. Основні проблеми включають застарілу інфраструктуру, недотримання норм безпеки, недостатнє фінансування навчання працівників і моніторингу робочих місць. Існує потреба у модернізації обладнання та підвищенні рівня медичного забезпечення працівників.

У воєнний час громада впроваджує заходи для захисту населення від звичайних засобів ураження. Зокрема, основні заходи включають інформування населення, облаштування укриттів і бомбосховищ, організацію евакуації, забезпечення засобами індивідуального захисту, медичну та психологічну допомогу. До того ж, розроблено маршрути евакуації та плани захисту для вразливих категорій населення, проте існує необхідність у подальшому вдосконаленні координації між місцевими службами.

Безперечно, заходи, які впроваджуються у сфері охорони праці та безпеки у надзвичайних ситуаціях у досліджуваній громаді, сприяють зниженню ризиків для життя і здоров'я мешканців громади. Проте реалізація запропонованих рекомендацій дозволить значно підвищити рівень безпеки та стабільності у громаді.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Фінансова спроможність територіальних громад є базисом їхнього сталого розвитку та основою для забезпечення якісних послуг і реалізації стратегічних цілей. Проведене дослідження охопило теоретичні, аналітичні та практичні аспекти управління фінансовими ресурсами громади, що дало змогу сформулювати комплексний підхід до оптимізації податкової політики, залучення інвестицій і забезпечення соціально-економічного зростання. На прикладі Чортківської ТГ було визначено основні напрями вдосконалення фінансового управління, що є важливими для розвитку територіальних громад України.

1. Теоретичні засади фінансової спроможності громад засвідчили її залежність від ефективного поєднання фіскальних, економічних і управлінських чинників. Структура доходів громади, взаємодія між місцевими та державними бюджетами, а також механізми децентралізації визначають можливості громади забезпечувати свої потреби. Зростання ролі місцевих податків та оптимізація міжбюджетних трансфертів є ключовими умовами для досягнення фінансової самостійності громад.

Фіскальна спроможність територіальних громад є багатовимірним поняттям, яке охоплює здатність громади ефективно акумулювати та використовувати фінансові ресурси для забезпечення сталого розвитку. Ця здатність залежить від рівня податкових надходжень, ефективності фінансового управління та можливості залучення додаткових ресурсів. В умовах децентралізації фінансова самостійність громад стала основою їхньої спроможності виконувати функції місцевого самоврядування.

Податкова база громад формується переважно за рахунок податкових надходжень, таких як податок на доходи фізичних осіб та місцеві податки. Проте нерівномірність розподілу податкових надходжень між громадами створює дисбаланси у їх фінансових можливостях. Для усунення цих нерівностей важливо вдосконалювати механізми міжбюджетних трансфертів, забезпечуючи рівні можливості для фінансового розвитку.

2. Структура доходів громади свідчить про необхідність диверсифікації джерел фінансування. Поряд із ПДФО, доцільно активніше розвивати місцеві податки, залучати інвестиції та гранти. Це забезпечить громаду стійкішим фінансовим фундаментом і зменшить ризики, пов'язані із залежністю від окремих джерел доходів.

3. Аналіз видатків бюджету громади показав, що найбільша частка спрямовується на фінансування освіти, соціального захисту та житлово-комунального господарства. Такий підхід є виправданим з огляду на потреби населення. Проте, варто розглянути можливості оптимізації видатків та залучення приватного сектору до вирішення соціальних завдань через механізми державно-приватного партнерства.

4. Чортківська громада демонструє стійке фінансове управління, попри економічні виклики, викликані воєнними діями та пандемією. Зусилля, спрямовані на залучення міжнародної допомоги, а також раціональне використання земельних і майнових ресурсів, дозволяють підтримувати стабільність бюджету. Проте необхідно продовжувати роботу над удосконаленням механізмів фінансового менеджменту, щоб ефективно відповідати на сучасні виклики. Загалом, Чортківська ТГ має значний економічний потенціал, але для його реалізації необхідно підвищувати рівень фінансової незалежності та адаптивності до змін у зовнішньому середовищі. Це вимагатиме продуманої стратегії розвитку, яка включатиме як збільшення власних доходів, так і вдосконалення управління бюджетними коштами.

5. Ефективність фінансової політики територіальних громад значною мірою визначається здатністю до залучення зовнішніх джерел фінансування. Як показало дослідження, механізм ендавмент-фондів, що активно використовується у розвинених країнах, має значний потенціал для запровадження в Україні. Використання ендавментів забезпечує довгострокове фінансування соціально значущих проєктів, стабільні доходи та можливість мобілізації ресурсів. Успішна адаптація цього механізму в

Чортківській громаді дозволить створити фінансовий резерв, здатний підтримувати реалізацію стратегічних ініціатив.

6. Впровадження соціальних проєктів, таких як створення лікувально-реабілітаційного центру для ветеранів війни, є прикладом того, як соціальні ініціативи можуть сприяти не лише вирішенню гострих соціальних питань, а й стимулювати економічний розвиток громади. Центр стане важливим осередком надання медичних і реабілітаційних послуг, водночас створюючи нові робочі місця, збільшуючи податкові надходження та залучаючи державні та приватні інвестиції. Це свідчить про необхідність інтеграції соціальних проєктів у стратегії розвитку територіальних громад.

7. Аналіз податкової політики Чортківської ТГ продемонстрував її високий рівень залежності від податку на доходи фізичних осіб (ПДФО). Незважаючи на стабільність цього джерела доходів, така залежність створює певні ризики, зокрема у випадках змін податкового законодавства або економічного спаду. Для мінімізації цих ризиків рекомендовано диверсифікувати джерела доходів, розвивати місцеві податки, такі як плата за землю, нерухомість та акцизи, залучати зовнішні грантові кошти та передбачити в законодавстві податок на «благодійність», який би дозволив реалізовувати інвестиційні проєкти.

8. Ефективне управління витратами громади залишається одним із ключових викликів. Видатки бюджету Чортківської ТГ спрямовуються переважно на освіту, соціальний захист та житлово-комунальне господарство. Водночас фінансування інфраструктурних проєктів та інвестицій у довгостроковий розвиток громади є недостатнім. Оптимізація видатків та залучення механізмів державно-приватного партнерства сприятиме вирішенню цих проблем, дозволяючи громаді розподіляти ресурси більш збалансовано.

9. Удосконалення адміністрування доходів через цифровізацію є ключовим напрямком для підвищення ефективності податкової політики громади. Впровадження сучасних інформаційних систем дозволить

зменшити втрати бюджету, покращити адміністрування місцевих податків та зборів, а також створити прозору систему управління фінансами.

10. Залучення громадськості та бізнесу до процесу формування та використання фінансових ресурсів громади є важливим аспектом для підвищення довіри до влади та створення сприятливих умов для інвестицій. Прозорість роботи, створення громадських рад та відкритий доступ до інформації про використання бюджетних коштів забезпечать підтримку населення та стимулюватимуть розвиток громади.

11. Розглянуто три варіанти розвитку: оптимістичний, базовий і песимістичний. У межах оптимістичного сценарію дохідність фонду підвищується до 12%, а кількість робочих місць збільшується до 120, що приносить щорічний дохід у 72 млн грн та податкові надходження в розмірі 45 млн грн. Базовий сценарій передбачає збереження нинішніх показників, із доходом 66,55 млн грн і податковими надходженнями 4,14 млн грн. У песимістичному сценарії дохідність знижується до 8%, а кількість робочих місць скорочується до 90, що призводить до зменшення доходу до 5,9 млн грн і податкових надходжень до 3,9 млн грн.

12. Досліджено стан охорони праці та систему захисту населення громади від звичайних засобів ураження у воєнний час

Таким чином, дослідження продемонструвало важливість комплексного підходу до управління фінансовими ресурсами громад. Поєднання ефективної податкової політики, впровадження інноваційних фінансових механізмів і реалізації соціально значущих проєктів дозволить громадам забезпечити фінансову стійкість, покращити якість життя населення та сприяти довгостроковому соціально-економічному розвитку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Копищик, В. В. Фіскальна децентралізація в умовах подолання бюджетних дисбалансів. *Кваліфікаційна робота*. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/44335/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%89%D0%B8%D0%BA_original_07022022_110212.pdf
2. Тофан І. Перспективи посилення фіскальної спроможності держави в умовах воєнного стану. *Науковий журнал ЛНУП: Аграрна економіка*, 2024. №1. С. 129-137.
3. Буряченко А. Є., Філімошкіна І. О. Фіскальна децентралізація та фінансова спроможність місцевого самоврядування в Україні. *Фінанси України*, 2018. №5. С. 56-68.
4. Дереш Д. Фіскальна децентралізація в Україні. Кваліфікаційна робота. ЗУНУ, 2021. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/>
5. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин : монографія. Київ. Наукова думка, 2006. 432 с.
6. Грабчак К.М., Матвійчук В.І. Формування дохідної частини місцевих бюджетів. *Економіка і організація*, 2018 №3 (31). С.149-158.
7. Пітюлич М. М., Готра В. В., Чубарь О. Г., Побережник В. Г. Фактори підвищення фінансової спроможності та розвитку територіальних громад в умовах сучасних викликів. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, 2023. Т. 8. № 2. С. 341–346.
8. Бюджети розвитку чи війни: як змінилася фінансова спроможність громад. *Чесно*. URL: <https://www.chesno.org/post/5880/>
9. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI. (редакція від 06.12.2024.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
10. Податковий кодекс України. Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (редакція станом на 11.12.2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

11. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2023 року. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/news/17881>
12. Заславська О. І., Огородник В. О. Фінансова децентралізація в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського університету*, 2017. Вип.2. С.261-266.
13. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 03.09.2023 р. № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>
14. Державно-приватне партнерство як інструмент відбудови України. *Transparency International Ukraine*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/derzhavno-pryvatne-partnerstvo-yak-instrument-vidbudovy-ukrayiny/>
15. Реформа децентралізації в Україні: здобутки та перспективи. *Матеріали міжнародного круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні (Київ, 9 грудня 2021 р.)*. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/273>
16. Hrynychshyn I., Panukhnyk O., Bil M., Popadynets N. Scientific-methodical foundations of estimation of territorial communities' endogenous capacity in Ukraine in conditions of decentralization. *6th International Conference on Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management (SMTESM 2019)*. URL: <https://www.researchgate.net/publication/336139765>
17. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#top>
18. Казюк Я. Оцінювання фінансової спроможності територіальних громад: оновлені підходи. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/otsinyuvannya-finansovoyi-spromozhnosti-terytorialnyh-gromad-onovleni-pidhody/> (дата звернення: 11.09.2024)

19. Крупка А.Я. Державно-приватне партнерство в галузі культури і мистецтва: стан і перспективи розвитку. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_6_31
20. Oleksiuk, H.V., Kujbida, V.S., Lysiak, N. M., Popadynets', N. M. Organization of territorial development planning in the context of decentralization of state administration: a combination of integrated, spatial and economic approaches» *Економіка України*, 2021. № 11. pp. 23-38.
21. Oleksiuk, H.V., Popadynets', N.M., Samotij, N.S. (2021). «Management of territorial communities on the basis of territorial marketing: theoretical and methodological aspects». *Регіональна економіка*, №3(101). pp. 15-27. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-3-2>.
22. Oleksiuk, H.V., Khrom'iak, J.Ya., Popadynets', N.M. Marketing strategy as a tool for implementing the strategic plan for the development of territorial communities». *Економіка України*, 2022. № 7. pp. 67-88. 10.
23. Oleksiuk, H.V., Lysiak, N.M., Popadynets' N.M. Conceptual and structural models of the endogenous potential of united territorial communities as a prerequisite for increasing their competitiveness». *Економіка України*, 2019, № 3. pp. 52-69.
24. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/mainmonitoring> (дата звернення: 11.09.2024)
25. Про утворення та ліквідацію районів: Постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 № 807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>
26. Чортківський район | Тернопільська область. *Регіональний інформаційний портал Тернопільщина*. URL: <https://irp.te.ua/chortkivs-ky-j-rajon/> (дата звернення: 21.09.2024)
27. Чортківська територіальна громада. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/newgromada/5166> (дата звернення: 28.09.2024)

28. Чортків. *OpenStreetap*. URL:
<https://www.openstreetmap.org/search?query=%D0%A7%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%BA%D1%96%D0%B2#map=13/49.00491/25.78625> (дата звернення: 15.10.2024)
29. Стратегічний план розвитку Чортківської міської ради Тернопільської області на 2019-2026 роки. URL:
<https://www.chortkivmr.gov.ua/wp-content/uploads/2019/02/Strategichnyj-plan-rozvytku.pdf> (дата звернення: 21.10.2024)
30. Консультативний пункт для бізнесу Чортківської міської ради чекає на Вас! *Офіційний веб-сайт Чортківської міської ради*. URL:
<https://www.chortkivmr.gov.ua/ekonomika/pidpryyemnytstvo/pidtrymka-biznesu/> (дата звернення: 22.10.2024)
31. Аграрії. *Офіційний веб-сайт Чортківської міської ради*. URL:
<https://www.chortkivmr.gov.ua/ekonomika/pidpryyemnytstvo/silske-gospodarstvo/> (дата звернення: 22.10.2024)
32. Промислові підприємства міста Чорткова. *Офіційний веб-сайт Чортківської міської ради*. URL:
<https://www.chortkivmr.gov.ua/ekonomika/pidpryyemnytstvo/pidpryyemstva-ta-organizatsiyi/> (дата звернення: 22.10.2024)
33. Лист ТОЦОНДПКС № 326 від 20 жовтня 2021 року. URL:
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/>
34. Krupka A., Radynskyy S., Ratynskiy V., Diachenko N. Improving the financing mechanism for the development of local communities based on the use of digital technologies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 2024. vol. 2(13 (128)). pages 35-46. URL:
https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=q_dkSqYAAAAJ&sortby=pubdate&citation_for_view=q_dkSqYAAAAJ:qUcmZB5y_30C
35. Мізіна І. В., Кочергіна О. В. Офіційні трансферти як джерело доходів місцевих бюджетів. *Електронне наукове видання «Порівняльно-*

аналітичне право». Ужгород, 2017. 242 с. URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/5_2017.pdf

36. Президент затвердив вилучення «військового ПДФО» з місцевих бюджетів. Журнал Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/news/zelenskiy-zatverdiv-viluchennya-viyskovogo-pdf-o-z-mistsevikh-byudzhativ-17112023-17346> (дата звернення: 22.10.2024)

37. Структурні підрозділи міської ради : Офіційний веб-сайт Чортківської міської ради. URL: <https://www.chortkivmr.gov.ua/golovna-storinka/miska-rada/strukturni-pidrozdi-ly-miskoyi-rady/> (дата звернення: 28.10.2024)

38. Державний веб-портал бюджету для громадян. За період 2019. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2019&budgetType=LOCAL> (дата звернення: 28.10.2024)

39. Державний веб-портал бюджету для громадян. За період 2023. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=LOCAL> (дата звернення: 28.10.2024)

40. Діагностика системи місцевого оподаткування. Аналітичний звіт. *Growford Institute*. URL: <https://u-lead.org.ua/storage/admin/files/d7ee40daa7f8543c84903bb0b76b51dd.pdf> (дата звернення: 25.10.2024)

41. Маркович І., Крупка А. Фінансовий контролінг операцій з цінними паперами в аспекті оподаткування. *Галицький економічний вісник*, 2024. Том 86. № 1. С. 77-83. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=yj843XMAAAAJ&sortby=pubdate&citation_for_view=yj843XMAAAAJ:A8cqit5AE6sC

42. Податкове повідомлення як письмове повідомлення контролюючого органу. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/accountant/16200/> (дата звернення: 22.10.2024)

43. Кодекс законів про працю. Закон №322-VIII від 10.12.1971 (редакція № 3840-IX від 20.06.2024 URL: https://kodeksy.com.ua/kodeks_zakoniv_pro_pratsyu_ukraini/statja-31.htm)
44. Галамай Р. Трансформація податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування. *АВТОРЕФЕРАТ дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.* URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/aref_galamai.pdf
45. Механізми застосування державно-приватного партнерства. *Офіційний веб-сайт Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації.* URL: <https://economy.cg.gov.ua/index.php?id=192397&tp=0>
46. Стан здійснення ДПП в Україні. *Офіційний веб-сайт Міністерства економіки України.* URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini&isSpecial=true> (дата звернення: 24.10.2024)
47. Стручок В.С. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Методичний посібник для здобувачів освітнього ступеня «магістр» всіх спеціальностей денної та заочної (дистанційної) форм навчання. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2022. 156 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Додаток до рішення міської
ради

ЗВІТ
про виконання бюджету Чортківської міської територіальної громади за доходами за 2023 рік

від 15 лютого 2023 року № 1535

тис.грн.

Код	Доходи	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом	
	Найменування доходів згідно із бюджетною класифікацією	Затверджено по бюджету з урахуванням змін	Виконано	Затверджено з урахуванням змін	Виконано	Затверджено по бюджету з урахуванням змін	Виконано
1	2	3	4	5	6	7	8
10000000	Податкові надходження	302 243,0	284 265,8	162,7	179,4	302 405,7	284 445,2
11000000	Податки на доходи, податки на прибуток, на збільшення ринкової вартості	239 981,6	221 364,6			239 981,6	221 364,6
11010000	Податок та збір на доходи фізичних осіб	239 970,3	221 353,0			239 970,3	221 353,0
11020000	Податок на прибуток підприємств	11,3	11,6			11,3	11,6
13000000	Рентна плата за використання природних ресурсів	215,3	215,3			215,3	215,3
14000000	Внутрішні податки на товари та послуги	17 059,5	17 188,3			17 059,5	17 188,3
	Акцизний податок з виробленого та ввезеного на митну територію України пального	9 510,0	9 546,8			9 510,0	9 546,8
14040000	Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів	7 549,5	7 641,5			7 549,5	7 641,5
18000000	Місцеві податки	44 986,6	45 497,6			44 986,6	45 497,6
18010000	Податок на майно	21 397,8	21 683,2			21 397,8	21 683,2
	Податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки	8 358,7	8 479,4			8 358,7	8 479,4
	Плата за землю	12 960,2	13 124,6			12 960,2	13 124,6
	Транспортний податок	78,9	79,2			78,9	79,2
18030000	Туристичний збір	3,8	3,8			3,8	3,8
18050000	Єдиний податок	23 585,0	23 810,6			23 585,0	23 810,6
19000000	Інші податки та збори			162,7	179,4	162,7	179,4
19010000	Екологічний податок			162,7	179,4	162,7	179,4
20000000	Неподаткові надходження	4 704,6	4 755,2	23 011,8	23 040,3	27 716,4	27 795,5
21000000	Доходи від власності та підприємницької діяльності	529,1	540,5		0,4	529,1	540,9

21010000	Частина чистого прибутку	83,2	84,8			83,2	84,8
21080000	Інші надходження	445,9	455,7			445,9	455,7
21110000	Надходження коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва				0,4		0,4
24060000	Інші надходження				11,6		11,6
24062100	Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища				11,6		11,6
22000000	Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	3 706,5	3 740,1			3 706,5	3 740,1
22010000	Плата за надання адміністративних послуг	3 455,0	3 485,6			3 455,0	3 485,6
22080000	Надходження від орендної плати за користування майном	197,0	199,4			197,0	199,4
22090000	Державне мито	54,5	55,1			54,5	55,1
24000000	Інші неподаткові надходження	469,0	474,6			469,0	474,6
24060000	Інші надходження	469,0	474,6			469,0	474,6
25000000	Власні надходження бюджетних установ			23 011,8	23 028,3	23 011,8	23 028,3
Код	Доходи	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом	
	Найменування доходів згідно із бюджетною класифікацією	Затверджено по бюджету з урахуванням змін	Виконано	Затверджено з урахуванням змін	Виконано	Затверджено по бюджету з урахуванням змін	Виконано
1	2	3	4	5	6	7	8
25010000	Надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами			3 125,2	3 141,7	3 125,2	3 141,7
25020000	Інші джерела власних надходжень бюджетних установ			19 886,6	19 886,6	19 886,6	19 886,6
30000000	Доходи від операцій з капіталом			6 611,2	6 611,2	6 611,2	6 611,2
31030000	Кошти від відчуження майна, що перебуває у комунальній власності						
33010000	Кошти від продажу землі			6 611,2	6 611,2	6 611,2	6 611,2
РАЗОМ ДОХОДІВ (без урахування трансфертів)		306 947,6	289 021,0	29 785,7	29 830,9	336 733,3	318 851,9

4000000 0	Офіційні трансферти	84 222,1	84 030,4	593,1	593,1	84 815,2	84 623,5
410200 00	Дотації з державного бюджету місцевим бюджетам	9 826,5	9 826,5			9 826,5	9 826,5
4102140 0	Додаткова дотація з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією	9 826,5	9 826,5			9 826,5	9 826,5
410300 00	Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам	70 340,1	70 340,1			70 340,1	70 340,1
4103390 0	Освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам	70 340,1	70 340,1			70 340,1	70 340,1
410400 00	Дотації з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам	76,1	76,1			76,1	76,1
4104040 0	Інші дотації з місцевого бюджету	76,1	76,1			76,1	76,1
410500 00	Субвенції з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам	3 979,4	3 787,7	593,1	593,1	4 572,5	4 380,8
4105100 0	Субвенція з місцевого бюджету на здійснення переданих видатків у сфері освіти за рахунок коштів освітньої субвенції	1 528,9	1 528,9	593,1	593,1	2 122,0	2 122,0
4105120 0	Субвенція з місцевого бюджету на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	295,8	295,8			295,8	295,8
4105390 0	Інші субвенції з місцевого бюджету	2 056,6	1 963,0			2 056,6	1 963,0
4105770 0	Субвенція з місцевого бюджету на виконання окремих заходів з реалізації соціального проекту `Активні парки - локації здорової України` за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	98,1				98,1	
	ВСЬОГО ДОХОДІВ	391 169,7	373 051,4	30 378,8	30 424,0	421 548,5	403 475,4
	Кошти, передані із загального фонду до бюджету розвитку (спец фонду)	-31 072,9	-29 762,4	31 072,9	29 762,4		
	Позики, надані міжнародними фінансовими організаціями			11 550,0	11 550,0	11 550,0	11 550,0
	Направлено залишок коштів станом на 01.01.2023 року	6 829,1		1 013,3		7 842,4	
	Інші розрахунки(повернуто залишок коштів освітньої субвенції до Державного бюджету)		-228,2				-228,2
	Інші розрахунки (залишок непогашеного технічного кредиту на 01.01.2024)		14 475,2		-58,0		14 417,2
	РАЗОМ	366 925,9	357 536,0	74 015,0	71 678,4	440 940,9	429 214,4

Секретар пленарного засідання

Людмила ПОЛІЩУК